

Svazek.

1

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK OKRESU

NOVÝ JIČÍN

VLASTIVĚDNÝ SBORNIK OKRESU NOVÝ JIČÍN

Obsah 1. čísla:

	Strana
Redakce:	Vlastivědnému sborníku na cestu 1
Bohuslav Smejkal:	Sté narozeniny příborského rodáka MUDr. a RNDr. h. c. Maurice Remeše 3
Jan Reich:	Památková rezervace Nového Jičína 7
Dobroslav Líbal - Lubomír Reml:	Nový Jičín, městská památková rezervace 11
Jan Hanák:	K problematice nacionalismu a internacionalismu v dělnickém hnutí a dělnických stranách na Novojičínsku 16
Miloslav Baláš:	Jaroslav Žíla (k 75. narozeninám) 22
František Krkavec:	Květena Poodří 24
Jaroslav Nehýbl:	Jak jsme začínali po osvobození v r. 1945 29
Josef Křesina - Ljubomír Szpuk:	Kopřivnické kraksny 31
Stanislav Drkal:	K životopisu Kristiána Davida, zakladatele Ochranova . . . 37
František Horečka:	Letmý pohled do minulosti 39
Adolf Turek:	Tři české listiny týkající se Bílovecka z 15. století 42
Stanislav Šindler:	75 let lidového písmáka Rudolfa Míka 45
Josef Skulina:	O zvláštním postavení starojičínského dialektu v severním úseku východomoravských nářečí 49
Jaroslav Král:	Žárový hrob slezské kultury v Bernarticích n. O. 53
Alois Gregor:	Místní názvy na Odersku 55
Josef Svátek:	Pověst o pobytu templářů na Štramberku 56
Emil Hanzelka:	Vzpomínky na fojtovskou Šustalovu rodinu 58
A. Hrabec:	100 let závodu OPTIMIT v Odrách 61
Adolf Turek:	K historii KSČ na Novojičínsku 63
Miloslav Baláš:	Bohumír Četyna: Radhošť v minulosti a přítomnosti 64
	Frenštát pod Radhoštěm 3. str. obálky
	Plánek Nového Jičína 3. str. obálky

Vlastivědnému sborníku na cestu

V posledních desíletích dosáhla publikační činnost na úseku vlastivědné práce v novojičínském okrese úspěšného rozvoje. Byla zahájena po několikaletém odmlčení po zastavení měsíčníku „Kravařsko“ vydáním „Vlastivědného přehledu Novojicka“ v roce 1957, ve kterém se sešli vlastivědní pracovníci širšího okruhu. Po „Vlastivědném přehledu“ následovaly další publikace, jejichž počet do letošního roku dosáhl již málem půldruhé desítky titulů — a možno říci, že jsou to publikace závažné, které zůstanou trvalým přínosem pro vlastivědnou činnost.

Zvyšující se aktivita na poli regionalistického zkoumání vynutila si později také vydávání neperiodického sborníku „Novojicko“ s badatelským zaměřením jen na dřívější okres; po územní reorganizaci v roce 1960 rozšířilo „Novojicko“ vlastivědný studijní zájem i na Frenštátsko, Bílovecko a Odersko, které byly k okresu přičleněny. Osm čísel „Novojicka“ podává průřez vlastivědné práce posledních let a naznačuje také badatelské zájmy spolupracovníků. Úspěšně se rozvíjelo studium historie okresu, zato v pozadí zůstávaly a trochu byly opomíjeny jiné vědecké úseky, především etnografie, geologie, výtvarné umění a málo pozornosti bylo rovněž věnováno přírodním poměrům. Žel, na uvedených úsecích nedostává se vlastivědných pracovníků a bude jistě záležet na mladé učitelské generaci, aby se začlenila do vlastivědné práce.

Ve snaze navázat na dobrou tradici ve vlastivědné práci a abychom vyplnili mezeru, která vznikla zánikem „Novojicka“, přistupujeme k vydávání nového „Vlastivědného sborníku“, jehož prvé číslo vkládáme nyní veřejnosti do rukou. Ve Sborníku chceme pokračovat ve snahách, které prosazovalo úspěšně „Kravařsko“. Chceme prohlubovat bádání o novojičínském okrese, který svou polohou na křižovatce světových cest byl předurčen k tomu, aby sehrál významnou úlohu v naší minulosti i v hospodářském a kulturním rozvoji našeho kraje.

Na zpracování čeká mnoho problémů a mnoho otázek vyžaduje bližšího osvětlení. Nebude jistě na závađu, jestliže na ně upozorníme

již na začátku. Na úseku společenských věd kromě hlubšího poznání vývoje dělnického hnutí a problémů národního boje zůstávají úkoly na úseku literární historie i výtvarného umění, z nichž mnohé projevy vyžadují i hlubšího monografického zpracování. V oboru národopisu bude nutno věnovat větší pozornost lidovému umění, malbám na skle, řezbám i lidové poezii a kramářské písni a zvláště naléhavě vyžaduje podrobnější studii naše svérázná, pozvolna však mizící lidová architektura. V archeologii čeká vlastivědné badatele přehodnocení dosavadní archeologické práce na území okresu a uvedení jejích výsledků do kontextu s novými archeologickými objevy a s novým pojetím dějin prvoslovanského období u nás.

Úsek biologických věd bude mít za úkol prozkoumat lokality s výskytem vzácné květeny a musí sestavit přehledný jejich soupis, aby se zlepšila ochrana mizejícího rostlinstva. V oboru fauny čeká pracovníky prozkoumání některých entomologických problémů a otázek ornitologických, zvláště proto, že náš okres je přechodnou stanicí tažného ptactva. Také otázky rybářství a myslivosti měly by zaujmout větší pozornost badatelů.

Vlastivědný sborník chce být populárně vědeckým časopisem s kritičtějšími pohledy na zkoumané otázky. Jeho stránky budou otevřeny všem, kdož prokáží zájem o vlastivědnou práci a projeví dobrou vůli. Svoji badatelskou činnost bude provádět v souladu s usneseními XIII. sjezdu strany v oblasti kultury a umění a bude ji řídit tak, aby se rozvíjela v těsné spolupráci s uvědomělou tvůrčí činností našeho pracujícího lidu.

V Novém Jičíně v říjnu 1967.

Redakční kruh.

Sté narozeniny příborského rodáka MUDr. a RNDr. h. c. Maurice Remeše

Bohuslav Smejkal

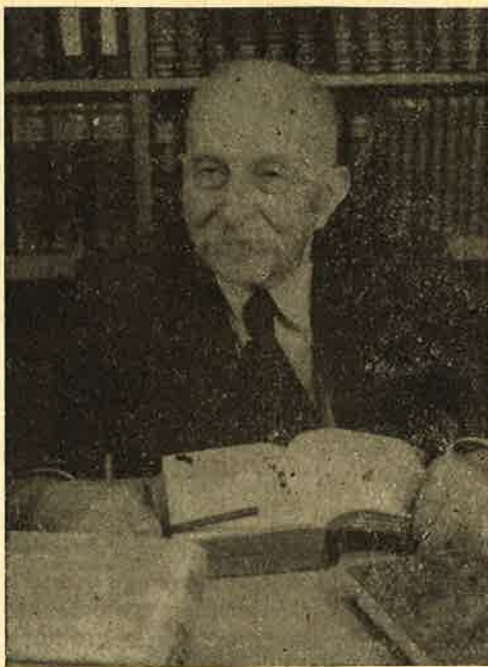
Příbor, Litomyšl a Olomouc jsou tři města, k nimž měl po celý život zvlášť vřelý vztah lékař, vynikající přírodovědec a vlastivědný pracovník Maurice Remeš, jehož sté narozeniny si připomínáme 21. července 1967.

V Příboře se narodil jako syn lékaře, zde vychodil českou obecnou školu (1872—76), jednoroční přípravku a nižší německé gymnasium (1877—81). Do Příbora se vracel o každých prázdninách, po promoci tu vypomáhal otci v lékařské praxi. Do Příbora později přijížděl k hrobům svých rodičů. Po celý život se stále živě zajímal o své rodné město, o osudy svých příborských přátel, o činnost místního krajinického muzea. Při návštěvách Příbora postál na náměstí, vzpomněl všech majitelů a obyvatel jednotlivých domů, na chvíli zašel do lékárny a do městského parku, kde dříve býval starý příborský hřbitov. I zde vzpomínal na zrušené hroby známých Příboráků. Do pozdního stáří si zachoval znalost lašského, resp. příborského nářečí a ukázkou namluvil v roce 1956 pro Československý rozhlas.¹⁾

V Litomyšli navštěvoval M. Remeš v letech 1881—85 české vyšší gymnasium. Zde poznal čilý národní život a pilně se jej účastnil. Často byl hostem v domácnosti spisovatelky Terezy Novákové, vážil si svých učitelů Aloise Jiráska a klasického filologa Josefa Nováka. V Litomyšli se probudil Remešův zájem o české divadlo a o jeho dějiny.²⁾ V neposlední řadě mu jistě učarovala krása stavebních památek města.

Třetímu městu — Olomouci — kam přišel v roce 1892 jako 25letý, před půldruhým rokem promováný lékař, zůstal věren až do své smrti v roce 1959.

Zdálo se, že tři čtvrtiny života, které ztrávil M. Remeš v Olomouci, se jednoznačně projeví v tématech jeho literárních prací. Jestliže však probíráme záznamy o více než 550 tištěných pracích a časopiseckých pojednáních, která Remeš během svého života publikoval, podivujeme

Dr. Mořic Remeš.

se, jak se vytrvale vrací v tématech svých prací do Příbora a částečně i do Litomyšle.

Již první tištěný Remešův článek z roku 1886 — bylo mu tehdy 19 let — napsaný pro brněnskou Moravskou orlici, je z minulosti Příbora (o B. Buzkovi). Štramberku, Příboru, Novému Jičínu a Kopřivnici jsou věnovány jeho první a četné další vědecké práce z oboru geologie a paleontologie, uveřejňované ve významných odborných časopisech našich a zahraničních. Těmito pracemi si Remeš brzy získal velkou vážnost a navíc upozornil světovou veřejnost na významnou prehistorii svého kraje. Kdykoliv vycházelo nějaké dílo o Remešově rodném kraji, nechybělo v něm jeho pojednání o geologických, paleontologických nebo přírodních poměrech (F. Pokorného „Příborský okres“. 1917; Československá rezervace a národní park Štramberk-Kotouč. 1920; geologické mapy aj.).

Mnoho Remešových příspěvků z historické vlastivědy Kravařska bylo uveřejněno v Časopisu Vlastivědného spolku muzejního v Olomouci, zvláště po roce 1922, a v časopise Kravařsko, vycházejícím od roku 1932. O minulosti rodného města i kraje psal však i do olomouckých deníků a časopisů (Našinec, Archa, Mojžírova říše), do pražské Naší řeči a ostravského Hlasu. V tomto deníku vyšlo v roce 1947 patnáct

pokračování jeho vzpomínek „Z minulosti rodného města“. Celý rukopis této práce věnoval pak příborskému muzeu.

Mnoho jmen významných osob, pocházejících nebo působících na Kravařsku, cituje Remeš ve svých obsažných pojednáních: **Z dějin přírodovědy na Moravě a ve Slezsku, K dějinám astronomie na Moravě, Vypravování o starých lékařích na Moravě a ve Slezsku atd.** Z těchto prací vyčlenil a zvláště publikoval medailony o významných osobnostech z Příbora a okolí (G. Wolny, G. Mendel, S. Freud, F. Stránecká, J. Havelka aj.).

K rodnému kraji se hlásil i svými pseudonymy — M. A. Lašek, Příborský — pod nimiž uveřejnil některé beletristické práce. Neuvádíme všechny Remešovy práce. Jsou totiž uvedeny ve čtyřech soupisech, vytištěných k jeho šedesátinám, sedmdesátinám, osmdesátinám a devadesátinám.³⁾ Svým obsahem svědčí všechny práce o Remešových všestranných zájmech. Sám píše: „**Zajímala mě věda a umění, vůbec všechny složky kulturního života; žil jsem bohatým duševním životem a z toho zájmu o duchovní stránky lidského života vyplývá také moje všestranná činnost. Nebyla to téžavost, nýbrž snaha mítí v hlavních rysech pojem o hlavních částech lidského vědění. Byl jsem si vědom, že to může být jen pouhý přehled, podrobnější studium je nutno omezit na menší úsek. Mnozí lidé proniknou ve svém oboru hluboko a dovedou v něm vykonat obdivuhodné práce, ale mimo ten obor neznají nic. To u mne nebylo. Ten všeobecný přehled mi vždy umožnil dobře a rychle se orientovat o otázkách, které se mi vyskytly a vzbudily můj zájem.**“⁴⁾

Již během života došla vědecká práce Remešova plného uznání. Karlova universita v Praze jej jmenovala 18. prosince 1947 čestným doktorem přírodních věd, byl jmenován čestným členem mnoha vědeckých společností našich a zahraničních. Také rodné město jej jmenovalo svým čestným občanem a jeho jménem pojmenovalo jednu z příborských ulic. Početná jsou i odborná hodnocení Remešovy práce v oboru přírodních a společenských věd. Nejdůkladnější je samostatná publikace M. Matouška.⁵⁾

Před svou smrtí vzpomínal M. Remeš na těžké podmínky, v nichž pracovali čeští vědeckí pracovníci na Moravě v 2. polovině minulého století, a uzavírá: „**Když všechno uvážím, mohu s klidem říci, že za tak těžkých podmínek vykonal jsem mnoho, a vykonal-li jsem mnoho, že jsem mnohdy i chyboval, nemaje učitele ani vůdce. To bylo lidské.**“

Připomínáme obyvatelům novojičínského okresu našeho významného krajana, který sice odpočívá na olomouckém ústředním hřbitově (zemřel 19. července 1959), veliký počet svých prací však věnoval Novojičínsku a vždy tíhl celou svou bytostí k tomuto kraji.

- 1) Vyšlo tiskem: **Příborské nářečí v minulém století**. In: Rodné zemi. Sborník prací. Brno, Musejní spolek 1958, s. 292—294.
- 2) Kromě příspěvků k dějinám olomouckého a brněnského divadla, napsal též: **Divadelní představení v Příboře**. — Kravaňsko (Nový Jičín), 2, 1932—1933, s. 38—40, 54—56, 75—77, 84—87, 108—109. **Divadelní ochotnický spolek v Příboře** — v témže časopisu, 4, 1934—1935, s. 21—22, 38—39, 60—61.
- 3) VYBÍRAL, B.: **Dr. M. Remeš šedesátníkem**. — Časopis Vlasteneckého spolku musejního Olomouc, 39, 1927, s. 1—11. — VYBÍRAL, B.: **Druhý příspěvek k bibliografickému přehledu publikační činnosti Dra M. Remeše**. — V témže časopisu, 50, 1937, s. 3—12. — VYBÍRAL, B.: **Třetí příspěvek k bibliografickému přehledu publikační činnosti Dra M. Remeše**. — V témže časopisu, 56, 1947, s. 11—14. — SMEJKAL, B.: **Dr. Mauric Remeš devadesátníkem**. — Vlastivědný věstník moravský Brno, 12, 1957, s. 103—106.
- 4) Oba Remešovy výroky (vysázené tučně) jsou vybrány z rukopisných poznámek k připravovanému, ale již nevydanému vlastnímu životopisu.
- 5) MATOUŠEK, M.: **MUDr. a RNDr. h. c. Mořic Remeš**. Životopisná studie. Praha, SPN 1960. 51 s. Acta universitatis Palackianae Olomucensis. Supplementum, 5.

Památková rezervace Nového Jičína

Jan Reich

Dne 18. ledna 1967 prohlásil ministr školství a kultury profesor Dr. Jiří Hájek podle § 4, odst. 1 zákona č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách a podle § 1 odst. 1 vyhl. ministerstva školství a kultury číslo 181/1959 Ú. I. o památkových rezervacích **historické jádro města Nového Jičína za památkovou rezervaci**.

Současně stanovil, že účelem tohoto prohlášení je zabezpečit této části města zvýšenou ochranu, jakožto jedinečnému historickému a uměleckému dokladu vývoje architektonické tvorby, který se zachoval v hodnotách urbanistických a stavebních, ukazujících jednotnou renesanční výstavbu města i jako hmotného dokladu společenského života v minulosti, a zajistit uplatňování péče o jeho zachování, konzervaci a obnovu v rámci naší socialistické výstavby tak, aby jako organická součást nového životního prostředí sloužil kulturním a hospodářským potřebám pracujících.

Obvod této památkové rezervace je vymezen hranicí probíhající od náměstí Čs. armády, ulicemi Tyršovou, Nikose Belojanise a Sokolovskou.

Co všechno však předcházelo toto úřední sdělení, je jistě veřejnosti málo známo. Byla to dlouhá doba trpělivých studií a dokladování i rozborů, mnoho záslužné a skromné práce několika pro věc zanícených občanů města i pracovníků Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody, která byla po patnácti letech korunována úspěchem. Všem těm patří za to náš upřímný dík. Leč jednomu z nich, který věnoval mnoho svých sil a znalostí studiu a demonstraci historie Nového Jičína již osobně poděkovat nemůžeme. Nedožil se těchto dnů, i když si to vždy jako dlouholetý předseda městské památkové komise tak toužebně přál. Vzdáváme dnes posmrtnou poctu Dr. Karlu Ottovi, který se o naše město zasloužil tak vynikajícím způsobem.

Ocenění, jakého se Novému Jičínu dostalo, bylo tedy jen logickým vyústěním dosavadního citlivého přístupu k ochraně mimořádně vzácného kulturního dědictví a stavitelského a urbanistického umění minulých dob.

Nový Jičín nemá zakládací listiny. Proto nemůžeme přesně říci, kdo a kdy jej založil. Víme však, že roku 1313 král Jan Lucemburský mu vydal privilegium na mýto. Jestliže město mohlo v té době vybírat mýto, muselo tedy již delší dobu existovat. Odhaduje se, že vzniklo v posledních třech desetiletích 13. století jako hospodářské těžiště panství, jehož středem byl hrad Jičín, tehdy ovládaný pány z Pňovic. Tato vrchnost, když chtěla založit městské středisko pro své panství, nezvolila za ně nevhodně položenou podhradní ves Starý Jičín, ale určila za ně místo, kde se křižovaly dvě obchodní stezky s řekou Jičinkou. Není bez zajímavosti, že komunikační význam dnešního Nového Jičína je dodnes dán křižovatkou státních silnic jdoucích asi směry někdejších středověkých stezek. Kolem známého roku 1313 byl poddanským městem Voka I. z Kravař. Již krátce předtím byli povoláni čeští a němečtí kolonisté, kteří osidlovali tehdy nově vznikající a rozvíjející se město. Jeho ústředním prostorem bylo pravidelné, téměř čtvercové náměstí, kolem něhož byly šachovnicově řazeny bloky domů. Za domy náměstí obíhaly obvodové ulice a za domy těchto ulic vyrůstalo valové opevnění. Výstavba byla dřevěná, budovaná na přehledném kolonizačním půdoryse, na počátku 14. století v našich zemích obvyklém. Podobnou půdorysnou dispozici měla již v té době četná česká i moravská města (kupř. České Budějovice, Kroměříž, Příbor apod.), avšak žádné z nich v tak mimořádně výtvarně čistém uspořádání, v tak přehledné a pravidelné dispozici jako Nový Jičín. Tato ojedinělost v estetickém účinku jeho půdorysné vyváženosti, která se dodnes dochovala, je stále jedním z nejcennějších dokladů vyspělého urbanismu počínajícího 14. století na území severně od Alp. Za vlády Voka II. z Kravař, v době kolem roku 1390, bylo začato se stavbou kamenného opevnění města. V pravidelném čtverci kolem města vyrůstala 6 metrů vysoká a 2 metry široká zděná hradba s ochozy (kámen se mimochodem těžil na severním svahu dnešních Skalek), jejíž plynulý sled byl přerušen dvěma branami, jižní Horní a severní Dolní a několika fortami s baštami. Východní bašta na Sokolovské ulici se zachovala dodnes. Období výstavby opevnění je i obdobím, kdy byla městu dána nová práva jako právo výročních trhů nebo právo používání městského znaku. Hradby města byly nescetněkrát opravovány během 15., 16., 17. a 18. století, takže jejich dnešní stav je výsledkem všech těchto etap. Když Nový Jičín převzali Cimburkové, bylo správní středisko panství přeneseno ze starojického hradu do Nového Jičína, kde byl k tomuto účelu v době kolem poloviny 15. století budován pozdně gotický hrad, dodnes z větší části zachovaný v budově zámku. Podle dosavadních průzkumů se zdá, že hrad byl již tehdy neobyčejně monumentální trojkřídlou budovou o půdoryse přibližně shodném

s dnešním zámekem, a soustřeďoval v sobě dvě funkce, obrannou jako hlavní fortifikace města, a reprezentativní jako feudální sídelní útvar a správní středisko panství.

Hospodářský rozmach způsobil, že během necelých čtyřiceti let bylo celé město znovu postaveno v pevném materiálu, v půdorysných dispozicích odvozených ze současné slezské renesanční architektury. Roku 1563 si postavil purkmistr Ondřej Řepa jeden z prvních kamenných domů, tak zvanou Starou poštu. Neznámý renesanční architekt vyzdvihl stavbu na obvyklé mázhausové dispozici a předložil ji již k hotovému průčelí do náměstí dvoupatrovou loggií, jak dodnes svědčí vysunutá uliční linie domu. Tak vznikla jedna z nejkrásnějších architektur Nového Jičína, stavba pro město charakteristická a nemající na Moravě obdoby. Od roku 1560 byly stavěny další domy, které dosud zachovávají v klenbách přízemí a v podloubí svůj renesanční původ.

Další období, které pomohlo utvářet a v podstatě určilo vnější tvářnost města, bylo období baroka. Tehdy v 18. století dostaly renesanční domy města vznošená, pilastry členěná průčelí, zdobená štukovou ornamentikou a uzavřená rovnými atikami hlavně na domech na náměstí a dodnes ukazující vysokou uměleckou úroveň barokního stavitelství, jíž je poznamenána též stavba děkanského kostela z roku 1732. Dílem neznámých umělců zůstávají také plastiky morového sloupu a celá řada barokních soch různě rozmístěných po celém městě.

Umění 19. století zasáhlo do historického jádra města úpravami měšťanských domů, jak o tom svědčí empirová a pozdně empirová průčelí některých domů na náměstí.

Tyto úpravy byly posledními umělecky a historicky závažnými zásahy do výtvarné struktury města.

Městských center s nejbohatší historickou minulostí je v naší republice několik málo desítek. Při jejich obnově a zachování jsou úspěchy i obtíže. Navíc nyní nejde jen o údržbu, ale i o obnovu a oživení starých ulic a čtvrtí, o jejich celkovou regeneraci. Nové průzkumy zpřesňují dokumentaci o jednotlivých objektech a stavebních celcích a oceňují i historickou hodnotu a technický stav budov. Slouží tedy i projektantům pro přípravu návrhů na přestavbu města a národnímu výboru pro řízení této obnovy. Řeší se též návrhy na nevhodnější využití jednotlivých budov i celého centra pro obchody, služby, byty, provozovny a kulturní zařízení. Rozhodují při tom dnešní potřeby, požadavky turistického ruchu i prostorové možnosti.

Ohlédneme-li se zpět na oněch bezmála sedm století Nového Jičína, vidíme, že se za tu dlouhou dobu mnoho změnilo. Vývoj lidské společnosti šel a jde nezadržitelně vpřed. Zákonitě ustupuje všechno staré novému. Zašlé připomínají jen dochované archíválie a historické stavby, které nám umožňují poznat způsob života obyvatel v minulosti.

V hradbách i za hradbami, jež byly kdysi symbolem feudální neomezené moci pánů nad poddaným lidem, vystřídané později ne méně bezohledným sociálním i národnostním útlakem většiny obyvatelstva buržoasií, kypí dnes nový, radostný život, zbavený po staletí vykořisťování, strachu o zítřek. Osvobozená práce přináší radost, samozřejmou nutnost a uspokojení všem občanům. Z jejích plodů se rodí ještě světlejší budoucnost.

Nový Jičín na rozhraní 18. a 19. věku.

NOVÝ JIČÍN, městská památková rezervace

Dobroslav Líbal — Lubomír Reml

(Stručný přehled urbanistického a architektonického vývoje historického jádra města).

Sídelní počátky novojičínské v období raně feudálním jsou dosud temné. Nevíme ani, kdy vznikl předchůdce města, Starý Jičín, zmíněný prvně ve falsu z roku 1201, v souvislosti s veřejnou cestou z Hranic do Jičína. Tvoří úsek významné dálkové komunikace, jež spojovala Olomouc s Krakovem.

Krakovsko a velké části Haliče patřily v 10. století k českému státu, takže hlavní spojnice z Olomouce do Krakova po zmíněné trase nebyla jistě prosta osídlení. Situace Starého Jičína v jakémsi sedle, na místě zdaleka viditelném, byla výhodná. Pravděpodobně vznikla tu již v období raně feudálním trhovářská ves.

Ještě před založením vrcholně feudálního města se Starý Jičín stal důležitou křižovatkou. Vedla zde totiž komunikace ze Slezska do Uher, z Opavy přes pozdější Fulnek na Valašské Meziříčí a dále k jihu. Ukazuje se, že Starý Jičín je situován na přímé spojnici uvedených míst, zatím co Nový Jičín leží vlastně poněkud mimo. Ještě dnes lze v organizmu kraje poznat někdejší sídelní význam Starého Jičína. Tím však nejsou vyčerpány všechny významné trasy, které se tu stýkaly. Patří k nim nesporně i spojnice Jičína a Holešova přes Hustopeče nad Bečvou.

Někdy v druhé čtvrti 13. století byl na návrší nad Starým Jičínem založen hrad.

Území Starého Jičína dostačovalo zřejmě raně feudální trhovářské osadě, ale terénní konfigurací a nedostatkem vody rozhodně nevyhovovalo vrcholně feudálnímu městu. Došlo tu proto jako v tolika obdobných případech k přenesení těžiště osídlení na místo výhodnější, v údolí potoka Jičinky, přes 3 km na severovýchod od Starého Jičína, poblíže místa, kde Jičinku přecházela uváděná dálková cesta na Příbor.

Dobu založení města neznáme, stalo se tak pravděpodobně v druhé polovině 13. století, snad již za vlády Přemysla Otakara II.

Půdorysná osnova nového města je takřka dokonale pravidelná. Obrys tvoří čtverec, lehce deformovaný na severozápadní straně. Centrálně položené náměstí je rovněž čtvercové, o rozměrech 90×90 m. Ulice do něho ústí ve čtyřech jeho rozích. Domy na náměstí ani v ulicích neměly původně loubí. Komunikační síť doplňovala ještě ulice, sledující hradební pás. Její souvislý průběh byl později přerušena výstavbou

hradu a zvětšením kostela. Parcelace jednotlivých bloků je jistě z velké části originální.

Novojičínský půdorys řadí se mezi nejryzejší příklady českého gotického urbanismu z 2. pol. 13. století. Českou paralelou, ovšem ve větším měřítku, je východočeské královské město Vysoké Mýto založené Přemyslem II. po roce 1260. Zřejmě již od počátku bylo v Jičíně místo kostela poblíže jihovýchodního ohybu hradeb. Město nebylo ve 13. století opevněno hradbami, ale patrně pouze plaňkami a příkopem. Již tehdy se však plně uplatňoval jeho sevřený pravouhlý obrys.

Třeba se ještě zastavit u dvou zajímavých skutečností, především, proč Jičín přes svou pravidelnost není orientován polárně. Souviselo to patrně s ovlivněním osnovy tokem potoka. Druhá okolnost je složitější, totiž umístění bran. Dolní brána stávala na cestě směřující k severozápadu na Fulnek a Horní na cestě k jihu, respektive k jihozápadu, na Valašské Meziříčí. Není jistě důvodu předpokládat, že situace bran byla ve 14. resp. 15. věku změněna oproti 13. století. Můžeme z ní toliko usuzovat, že již tehdy těžiště významu neleželo v cestě z Olomouce do Krakova, ale v cestě ze Slezska do Uher.

Prvotní město bylo dřevěné, včetně kostela, doposud se nezjistily žádné stopy stavebních projevů z prvních desetiletí jeho existence. Situace se zřejmě valně nezměnila ani v průběhu velké části 14. století, i když můžeme předpokládat již výstavbu kamenného městského chrámu.

Určitým mezníkem v architektonickém vývoji Nového Jičína bylo období okolo roku 1380, kdy si jeho feudální držitel Vok II. z Kravař postavil ve městě kamenný dům. Je to zárodek pozdějšího hradu — zámku. Tento prvotní kamenný dům lze dosti spolehlivě určit v nárožní části jihovýchodního křídla nynějšího zámku. Umístění respektovalo již trasu opevnění, nelze však z toho usuzovat, že tehdy již stály kamenné hradby. Spíše naopak možno si myslet, že právě kamenný dům v čáře opevnění se stal jeho důležitým článkem. Zámek tvoří vlastně čtyřkřídlý objekt v jihozápadním domu hradeb, jeho západní půdorys má podobu písmene F. Při stavebněhistorickém průzkumu bylo zjištěno jeho složité narůstání. Původní jádro představuje západní část jihovýchodního křídla, v přízemku se čtyřmi prostory s mohutnými půloválnými kamennými klenbami a mimořádně masivními zdmi. Zvláště silné zdi (až 340 cm) má nárožní prostor zapuštěný na rozdíl od ostatních tří do polosuterénu. Lze tu eventuálně předpokládat jakýsi věžovitý útvar. Z architektonických detailů jsou dnes patrné z vnitřního nádvoří malé pravouhlé okosené okénko na dvorním průčelí a zrušené další okno v prvním poschodí. Tuto zřetelně nejstarší část zámku lze nepochybně ztotožnit s kamenným domem Kravařovským.

V další gotické stavební fázi následovala jižní část dlouhého středního křídla, bezprostředně kolmo navazující na kravařovské jádro. Na průčelí obráceném do zadního nádvoří se zachoval v přízemí okosený sedlový portálek a zřejmě i krakorce zrušeného arkýře v patře. Uvnitř je dokladem gotiky chodba přilehlá ke Kravařovskému domu s lomenou valenou klenbou a dvě další místnosti zaklenuté půloválně valeně z kamene. Toto křídlo patří již nejpozdější gotice 16. věku.

Tím není však středověký vývoj jičínského hradu vyčerpán. V poslední fázi byla připojena severní část analyzovaného středního křídla s průjezdem a lomenou arkádou

brány. Hrad měl tedy před renesanční výstavbou jednoduchou dvojkřídlou dispozici. V souvislosti se zmíníme o jičínském opevnění. Zachovaly se z něho podstatné úseky hradby a nepatrný fragment zdiva Dolní brány v čís. 98 v ulici 5. května. Uniká zatím poznání celkového systému fortifikací. Byl zřejmě značně jednoduchý. Před hradbou zachovanou až do výše 7 m, nejsouvisleji po severovýchodní a jihovýchodní straně historického jádra, probíhal příkop a val.

Hradba je zděna z hrubě rádkovaného lomového pískovce 180—200 cm silná. Obě brány měly podobu hranolových věží a vystupovaly svou přední polovinou z líce hradební zdi. Jičínské hradby pocházejí z poslední čtvrti 14. stol. Neměly zřejmě původně bašt, které byly připojeny až dodatečně. Nejpozději zbořená tzv. Žerotínova věž, v úseku hradeb severně kostela, byla datována letopočtem 1500.

Vlastně takřka nic není známo o architektonickém rozvoji města v průběhu 15. věku. Důležitý zlom v jeho stavebních osudech představuje požár z roku 1503. Stal se signálem postupné kamenné resp. cihlové přestavby města. Při průzkumu se zjistilo, že pod většinou domů v hlavních prostorech města, to jest na náměstí a zčásti v příjezdových ulicích od obou bran, se rozkládají gotické sklepy s kamennými valenými klenbami. Z menší části neodpovídají rozvrhu přízemku, často se však s ním shodují. Takřka důsledně se vyskytují sklepy pod loubím. Znamená to, že již pozdně gotické domy měly podloubí, z něhož se zachoval jediný příklad v domě č. 18 na náměstí. Je zaklenuto žebrově, levé pole má klenbu křížovou, pravé síťovou. Prostá klínová jednoduše vyžlabená žebra vybíhají bez konzol a stýkají se v hladkých svorníčcích. Na jednom z nich je vyryt letopočet 1529. Síťově zaklenuté podloubí je u nás naprosto ojedinelé.

Není bez zajímavosti, že gotické sklepy se zpravidla nevyskytují pod zadním traktem. Lze nadhodit domněnku, zda domy nebyly původně kratší.

Rozsah gotické výstavby novojičínských domů nelze spolehlivěji určit. V souvislosti možno připomenout, že podle zprávy královské komise z roku 1570 byla většina budov ve městě kromě několika kamenných domů ze dřeva. Některé domy měly snad tehdy zděné přízemky a dřevěná patra.

Hlavním stavebním činem v druhé čtvrti 16. věku byla dostavba zámku, který nabyt tehdy rozsahu tří křídel obklopujících vnitřní nádvoří a vysokou atikou s válcovými věžičkami podstatně přehodnotil městskou siluetu.

Veškerou renesanční stavební činnost nutno zařadit do doby před rokem 1558, kdy se zámek stal majetkem města. Stavebníkem zámku byl Bedřich ze Žerotína, který vládl v Novém Jičíně od roku 1533. Jeho znak spolu se znakem manželky Libuše z Lomnice je osazen na předprsni renesanční loggie dodatečně předložené k pozdně gotickému průjezdu v severovýchodním křídle. V nejstarší fázi, ve třicátých letech 16. věku, bylo nově upraveno patro tohoto křídla s reprezentativním prostorem sklenutým neckovou klenbou s koutovými výsečemi, dosud s lomenými čely.

V další stavební fázi bylo nově budováno dlouhé dvojposchodové západní resp. jihozápadní křídlo v pozadí zadního dvora, při městské hradbě. Současně byla asi vyzdvížena vysoká atika s věžičkami v nárožích i uprostřed. V atice byly střílny ve dvou patrech nad sebou.

K převážnému odbourání atiky došlo r. 1869, kdy provedeny i novější fasády zámku.

Součástí raně renesanční výstavby zámku je nižší patrová část příčného křídla s pozoruhodnou klášterní klenbou s výsečemi v přízemí. Nakonec přibýlo dlouhé jiho-východní křídlo s nově vyzdviženým druhým poschodím.

Východní nároží městských hradeb bylo vyztuženo v roce 1613 šestibokou dělovou baštou. Do renesance 2. poloviny 16. věku spadá těžiště výstavby novojičínských měšťanských domů. S výjimkou „Staré pošty“ č. 32 na náměstí, která měla již v renesanci dvě poschodí a několik přízemních objektů, byly domy jednopatrové. Na čtyřech stranách náměstí a zčásti ve čtyřech ulicích doň ústících se uplatňuje krajně působný motiv podloubí.

Jičínská domovní zástavba není typizována jako v některých městech pozdní gotiky a renesance. Historické obytné budovy jsou však převážně řešeny podle jednoho typu. Z podloubí či z ulice se vchází do síně či chodby, na kterou navazuje schodiště do patra. K síni přiléhá přední komora. Podél zadní komory běží pak úzká chodba na dvůr. V přízemcích převažují renesanční klenby. V několika případech překrývá klenba podloubí renesanční detaily jeho vnitřní strany. Některé síně mají neckové klenby s výsečemi, zvýrazněné plastickými profilovanými hřebínky. Stará pošta s představenou dvojposchodovou loggií je hlavní pohledovou atrakcí náměstí. Průčelí vrcholila v renesanci štíty i atikami, jež převažují již na nejstarším vyobrazení města z roku 1729. Postupně byly štíty skoro úplně vytlačeny atikami.

Siluetu města doplnila v letech 1587—1618 vysoká věž kostela. Na prahu třicetileté války byl Nový Jičín jistě jedním z našich nejvýstavnějších měst.

Pohroma přikvačila již během české války. Při obléhání v červenci roku 1621 celý Jičín vyhořel. V následujících desetiletích byly krajně nepříznivé podmínky pro solidní obnovu, dokládá to nejlépe jičínské stavební podnikání v průběhu druhé poloviny 17. století. Stojí nesrovnatelně hluboko pod úrovní výstavby období renesančního. Nebyly vlastně zjištěny žádné významnější architektury raného baroka. Ani novostavba farního kostela z třetího desetiletí 18. století, jež vystřídala menší kostel gotický, nevybočila z mezí průměrné provinční barokní tvorby.

Vrcholný barok se s největší pravděpodobností rozvíjel na průčelích, dokumentovaných toliko vyobrazeními z roku 1729 a 1744. Dva domy mají barokní štíty s volutovými křídly. Starší členění vystřídaly prakticky bezvýhradně formy pozdně barokní, případně raně klasicistní. Tuto proměnu výtvarné podoby města vyvolaly zničující ohně v l. 1768 a 1773. Z tohoto období pocházejí vlastně všechny náročné fasády náměstí s vysokým řádem pilastrů. V interiérech domů se však přestavba pozdního 18. věku příliš výtvarně neuplatnila. Poněkud intenzivnější byla za baroka stavební činnost na periferii jádra, kde vznikly některé nové domky, jiné byly zvýšeny o patro. V barokním období dochází postupně k zástavbě na území fortikačního pásu, takže nakonec byla hradba takřka zakryta. Do jičínského obrazu zasáhla krajně negativně přestavba zámku dokončená r. 1869, kdy byla snesena převýšená část atiky s válcovými věžemi.

Značným kladem novojičínské zástavby byla a je do značné míry dosud relativní uvolněnost dvorů. Nevyskytla se tu skoro vůbec typická pavlačová křídla období pozd-

ního klasicismu a třetí čtvrti 19. stol. V průběhu první poloviny tohoto věku postupně vznikaly patrové obytné budovy na pozadí bloků prostupujících z náměstí do obvodových ulic. Ojediněle ještě na sklonku klasicismu došlo k zvýšení jednoposchodových domů o druhé patro. To se stalo typickým rysem postupné přestavby probíhající v druhé polovině 19. věku. I tam, kde se zřízení skutčného obytného druhého poschodí neuskutečnilo, byla alespoň změněna orientace střechy. Dřívější střechy sedlové, případně zdvojené pultové se středním úžlabím za atikou, byly z velké části postupně vystřídány plochými, často asymetrickými sedlovými střechami se hřebenem s průčelím rovnoběžným, či dokonce pulty. Architektonický vzhled města tím dosti značně utrpěl. Daleko horší byly mnozíci se novostavby, které se nevyhly ani náměstí. Kladem bylo důsledné respektování motivu podloubí, který nebyl ani v jediném případě potlačen a tvoří proto podnes interesantní zcelující prvek v obrazu města.

Nová výstavba se však s ojedinělými výjimkami vyhla historickému jádru a rozvinula se na silně industrializovaných předměstích, která měla velkou rozlohu již od středověku. Chyběla však naprosto jednotná koncepce řešení, která předcházela vysazení gotického města ve 13. stol. Výjimku tvoří toliko západní předměstí s řadou architektonicky řešených veřejných staveb.

Koordinace veškeré urbanistické a architektonické činnosti započala směrným územním plánem. Nehodnotná zástavba při severním, východním a jižním okraji města byla navržena k postupné asanaci. Zvláštní péče se soustředila na historické jádro, které bylo zařazeno v r. 1966 mezi městské památkové rezervace.

V roce 1965 bylo Státnímu ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze zadáno vypracování podrobného územního plánu asanace a rekonstrukce historického jádra. Provedení stavebně historický průzkum umožňuje hlubší pohled na architektonické organismy jednotlivých objektů a jejich stavební vývoj. Plně se prokázala vysoká památková hodnota novojičínského jádra, které si současně plně uchovalo funkci městského centra naplněného intenzivním životem. Hlavním úkolem asanačního plánu bude odstranit všechny nehodnotné závadné rušivé stavby a uplatnit všechny architektonické hodnoty jádra, jehož centrální funkci třeba ještě více zdůraznit a posílit.

Důležitou úlohu hrají i otázky dopravní. Současný stav, kdy těžká doprava probíhá při okraji jádra, je neudržitelný a musí být korigován již s ohledem na bydlení v historické části města a její životní prostředí vůbec.

Nová zástavba na předměstích musí respektovat urbanistické komponenty jádra a dbát, aby nebylo pohledově potlačeno. Veškerá urbanistická, architektonická i ostatní činnost musí být realizována v souladu s vědeckou i technickou úrovní naší doby i se zásadami moderní památkové péče. Jen tehdy se novojičínská památková rezervace stane důstojným středem veškerého společenského i kulturního dění města a udrží si nadále i své centrální funkce.

K problematice nacionalismu a internacionalismu v dělnickém hnutí a dělnických stranách na Novojičínsku

Jan Hanák

V národnostně smíšené oblasti dnešního okresu Nový Jičín sehrávala v dělnickém hnutí národnostní otázka mnohokrát rozhodující úlohu. Národní spory byly rozněcovány nejen v bývalém Kravařsku, které zahrnovalo Novojicko, Fulnecko a Odersko, ale i na Bílovecku a zčásti i na Příborsku a Kopřivnicku, kde se o to vydatně starali němečtí podnikatelé a jejich mistři a úředníci. Bylo by však nesprávné, kdyby se nepoukázalo i na sblížení stanovisek německých a českých dělníků, ba i na světlé projevy proletářské solidarity, ať už za starého Rakousko-Uherska, tak i v době 1. republiky, kdy v továrnách našeho okresu a na polích velkostatků vedle sebe pracovali čeští a němečtí proletáři.

Ve 2. polovině minulého století byl v našem okrese vývoj v dělnickém hnutí poznamenán zčásti tzv. **demokratickým internacionalismem**, přežívajícím z doby buržoazních revolucí, kdy šlo o buržoazní sbratřování proti feudálům. — Proto se v prvních dělnických spolcích, vznikajících již na sklonku šedesátých let, a které byly předzvěstí dělnických politických stran, nesetkáváme ještě s nenávisťným postojem k českým dělníkům. V Novém Jičíně bylo v „Dělnickém vzdělávacím a podpůrném spolku“ (Arbeiter-Bildungs u. Unterstützungsverein) v době založení roku 1869 velmi málo českých dělníků, ale postupně, jak jich přibývalo, bylo na ně pamatováno tím, že jim byla ze spolkových peněz zakupována již v roce 1886 „Rovnost“, „Hlas lidu“ a koupeno i několik českých knih. Ještě výraznější ohled na české dělnictvo je zaznamenán při vzniku a v prvních počátcích sociálně demokratické strany na Novojicku. Tak např. brněnský sjezd sociální demokracie v roce 1887 pozdravil jménem českých a německých dělníků Novojicka s. Vašák z Fulneku. V následujícím roce — na známém hainfeldském sjezdu (přelom let 1888/89) novojický delegát — později významný sociálně demokratický funkcionář — Němec Alois Zimmermann z Nového Jičína ve svém projevu žádal, aby v Rakouské sociálně demokratické straně bylo pamatováno na český tisk a česky psanou marxistickou literaturu, protože prostý český dělník k správnému pochopení idejí marxismu potřebuje, aby mu byly sdělovány v jeho mateřštině. — Stopy dobré internacionální spolupráce a solidarity můžeme v dělnickém hnutí v našem okrese sledovat ještě i v devadesátých letech minulého

století — a to při prvních oslavách 1. máje 1890 v Novém Jičíně, kterých se svorně zúčastnili čeští a němečtí dělníci. Taktéž je nacházíme i ve zmíněném už dělnickém spolku, kde byla v roce 1894 zřízena slovanská sekce a kdy byl dokonce za člena spolku přijat vůdce české menšiny v Novém Jičíně — advokát Dr. Fr. Derka.

Konec 19. a počátek 20. století přinesl velké změny ve struktuře kapitalismu, které se odrazily i v dělnickém hnutí. Kromě revizionismu a oportunismu nabývá v Rakouské sociální demokracii stále více vlivu austromarxismus, požadující od německých dělníků ústupky v národnostních požadavcích. Německá buržoazie v Rakousku-Uhersku a v národnostně smíšených oblastech, jakou bylo i Novojičínsko, začíná stupňovat nacionalismus až do škodlivého a nebezpečného šovinismu. Obává se českého živlu, který početně sílí v nových průmyslových centrech a začíná z venkova pronikat do míst, která Němci považovali za „ryze německá“. Dokladem českého pronikání do měst je kromě Bílovce, Fulneku, Oder především Nový Jičín, kde česká menšina, zásluhou hlavně dělnického obyvatelstva, zvláště zesílila. Na tehdejší německé údaje o počtu Čechů v Novém Jičíně nelze brát vážný zřetel, protože rakouské sčítání nezjišťovalo národnost, nýbrž obcovací řeč. Přes zjevné podvody a snahu zachovat Nový Jičín jako „ryze německé“ město, byla česká menšina již na konci století natolik silná, že si založila Národní jednotu, koupila Národní dům, knihovnu, konala národní slavnosti a chystala se k založení české školy. V roce 1897 byla za přispění Petra Cingra založena v Novém Jičíně organizace Československé sociálně-demokratické strany. Český nacionalismus mezi českým dělnictvem v Novém Jičíně i na venkově šířil na sklonku století mladý kaplan P. Jan Šrámek — později vůdce lidové strany v ČSR a za druhé války předseda londýnské emigrantské vlády. Roku 1895 založil v Novém Jičíně český Katolický dělnický spolek a r. 1898 křesťansko sociální ženský spolek „Budoucnost“. Do dělnického hnutí na Novojicku začíná tak pronikat klerikalismus, který v mnohých, často závažných situacích a především v ostrých třídních zápasech let 1918—1920 sehrál v našich podmínkách významnou roli.

Německá buržoazie pozorovala s obavami zesílení českého živlu, záhy začala využívat především své ekonomické převahy a zvýšila své úsilí i na kulturní frontě. Objevuje se nebývalé množství německé regionální literatury. Němci začínají vydávat r. 1911 časopis „Unser Kuhländchen (1911—1914)“ i „Musejní ročenku“ (1911—1914), objevuje se řada německých regionálních pracovníků, kteří jsou ve svých pracích vedeni snahou prokázat ryzí němečtí tohoto teritoria, mnohdy i zkrlesně líčit úlohu německé kultury, ovlivňovat školní mládež a rozněcovat nacionální vášně. Svědčí o tom hlavně boj o české školství, který zasáhl všechny vrstvy českého obyvatelstva v národnostně smíšených oblastech okresu. V Novém Jičíně probíhal právě před šedesátí lety (1906). Novojičtí němečtí továrníci vylučovali z práce české dělníky za to, že se odvážili své děti posílat do české menšinové školy. Němečtí učitelé dovedli štvát německou mládež k protičeským manifestacím, které např. v roce 1908 končily rozbíjením oken v české škole a jinými násilnostmi. Případy tohoto druhu jsou známy i z Bílovecka, Oderska, Fulnecka, kde zápas o české školství měl obdobný průběh jako v Novém Jičíně. Do těchto bojů bylo přirozeně zatahováno i dělnictvo obou národností. Zvláště v Butovicích v období zápasů o českou školu v roce 1902 nabyly rozpory mezi českým a německým dělnictvem zvláště nebezpečného charakteru. Bojů bylo pak zneužito vedením závodu, které požadovalo od českých

dělníků, žádajících závodní byt v kolonii, prohlášení, že budou posílat své děti do německé školy.

Bylo by nesprávné neupozornit i na příklady internacionální solidarity českého a německého dělnictva na Novojičínsku před první válkou, i když šlo někdy jen o projevy krátkého sblížení — motivovanými především ekonomickou nutností. Šlo o hledání společné cesty zpravidla tehdy, když byl tlak kapitalistů zvláště silný a když i do našich poměrů výrazně zasahovaly události mezinárodního dosahu. Tehdy se stávalo, že i němečtí dělníci a jejich sociálně demokratická strana našli, byť i jen přechodně, pochopení pro oprávněné české požadavky.

Tak se kladně i v našem okrese projevil vliv revolučních událostí v Rusku roku 1905 a boj za všeobecné hlasovací právo. V Novém Jičíně postupovali jednotně čeští a němečtí sociální demokraté a uskutečnili zde 28. listopadu 1905 velkou manifestaci k probíjení požadavků, aby všichni dělníci mohli svobodně volit. — Dalším projevem internacionální solidarity byl společný postup českého a německého dělnictva ve mzdových bojích a stávkách v Novém Jičíně u Hückla v roce 1905, u Drösslera v roce 1906 a hlavně v masových stávkách, které postihly v roce 1912 takřka všechny novojičínské továrny.

V roce 1911 našli společnou cestu ve mzdových zápasech také butovičtí vagonáři. Čeští dělníci tehdy dosáhli pochopení u svých německých soudruhů v boji o záchranu české školy, kterou obecní rada a vedení závodu chtěly uzavřít. V tomto roce navázaná spolupráce se pak kladně projevila ve veliké stávce v butovické vagonce v roce 1912. Rovněž památná kopřivnická stávka z tohoto roku byla poznamenána prvky proletářské solidarity.

I. imperialistická válka způsobila oslabení stranické práce v obou národnostních táborech na Novojičínsku. Hlad, bída, zima a strádání vehnaly do jednoho houfu dělnictvo v období živelných hladových bouří v letech 1917 a 1918. Až závěr války a vyhlídka na osamostatnění a osvobození z područí nenáviděné monarchie začaly vyvolávat u české buržoazie — a neváhejme přiznat, že i u pravicové části autonomistické české sociální demokracie, která měla v okrese výraznou převahu, nacionalistické tendence, které se projevily i účastí českého dělnictva na společných národních manifestacích v létě 1918 — ať už na Starém Jičíně, kde 5. července promluvili na táboru lidu sociálně demokratický poslanec Tomášek a lidovec Kadlčák, nebo v Těškovcích na Bilovecku, kde sociální demokraté postupovali v zájmu národní jednoty společně s agrárníky. Ústup od třídních hledisek k nacionálním byl u autonomistů zcela výrazný a je proto i pochopitelné, že 28. říjen, připravený a provedený buržoazií, našel i v našich podmínkách u českého dělnictva, které bylo za války v továrnách pracujících pro válku velmi šikanováno, bouřlivou odezvu.

Státní a politický převrat a rozbití starého mocnářství na podzim roku 1918 se staly signálem k největším nacionálním výstřelkům, které se dají přirovnat jedině k šovinismu henleinovců v období od března do října 1938. Je smutnou skutečností, že se na nich podílelo velkou měrou dělnictvo obou národností, že zneužití národního citění bylo v této době buržoazií provedeno přímo mírně a že důsledkem nacionálních štvanic byly zčásti i ztráty nadějí na spravedlivé uspořádání života v novém

státě i dlouholeté strádání miliónů pracujících v první republice. Důležité je i to, že se úplným puštěním uzdy nacionalismu otevřely první možnosti fašismu.

Němci, kteří po celá staletí vládli tomuto prostoru, začali po převratě 1918 zčista jasna proklamovat právo na sebeurčení, aniž by se zamýšleli nad skutečností, že právě toto přirozené právo celá desetiletí krutě upírali ostatním německým národům. Německá sociálně demokratická strana vystoupeními svého předsedy Seligera, poslance Jokla z Opavy i našeho okresního předáka Nietschmana ze Suchdolu se stala velkou oporou — podivného „státního útvaru“ Sudetenlandu se sídlem v Opavě, dala se zlákat v Novém Jičíně, Bilovci, Odrách, Fulneku k řadě protičeských provokací a bezděčně nahrávala Schollichovi, Broserovi, Schmachovi, Schubertovi a dalším strůjcům bezuzdného šovinismu a rozbíječům republiky.

České dělnictvo se i v našem okrese postupně dostávalo do nacionální horečky, zvláště když záhy poznalo tzv. vlastenectví buržoazie v prvních poválečných letech a když především na ně dolehly nezaměstnanost, hlad a bída všeho druhu. To vedlo nejen k radikalizaci, ale často i k hledání společné cesty s německými soudruhy. V hladovém roce 1919 se ojedinele uskutečnily společné akce českého a německého proletariátu namířené hlavně proti šmelině. Nejznámějším projevem internacionální solidarity byla obrovská manifestace 14.000 dělníků z Nového Jičína, Butovic, Kopřivnice a dalších míst, která se konala 31. května 1919 na novojičínském náměstí.

Šlo však opravdu o sblížení jen dočasné. Nacionalismus i nadále narušoval soužití dělníků obou národností našeho regionu a brzdil všechny snahy o sblížení stanoviska. Částečné zlepšení nastalo až v roce 1921, kdy byla založena internacionální KSČ a internacionální mládežnická organizace.

I potom však nacionalismus doslova otravoval soužití obyvatel našeho státu na všech úsecích našeho života. Ovlivňoval v národnostně smíšených oblastech rozvoj ekonomiky, bránil rozumnému vývoji v obecní a městské samosprávě, kupil nesnáze v kulturním životě, ve školství a způsoboval mnoho potíží i v soukromém životě občanů.

KSČ byla tehdy jednou institucí, kde se národnostní otázka posuzovala rozumně — i když i její první kroky nebyly bez chyb, což se dá vysvětlit dozníváním dřívějších tendencí, zakořeněných silně v sociální demokracii. Uvážíme-li, že organizace KSČ nebyly v našem okrese zpočátku početné, že neměly velkou členskou základnu, zvláště tam, kde by bylo třeba důrazně čelit nacionálnímu šovinismu, kupř. v Novém Jičíně, kde byla strana založena až v roce 1925, a vezmeme-li dále v úvahu, že strana byla persekvoována, že často žila v poloilegalitě, pak musíme její možnosti v potlačování nezdravého nacionalismu mezi dělnictvem posuzovat opravdu střízlivě. V našem okrese měla mezi českým dělnictvem po celé trvání první republiky dominující postavení sociální demokracie, která se sice občas snažila o sblížení s německou sociální demokracií, zvláště na úseku obecní samosprávy, ale tyto její snahy nepřinášely k posílení proletářské jednoty nic podstatného. V národnostně smíšených oblastech se snažili němečtí sociální demokraté pomoci českých sociálních demokratů využití k posílení svého politického postavení mezi ostatními německými stranami, zvláště když německá sociální demokracie po prvním období úspěchů od roku 1919 do roku 1923 začala postupně ztrácet hlasy německých dělníků ve prospěch německých nacionálů — a později po roce 1933 ve prospěch henleinovců. Příkladem toho

jsou manévry německých a českých sociálních demokratů na novojičínské radnici, kdy často české hlasy šly ve prospěch německého sociálního demokrata Narcise Kamlera, aby si udržel postavení Schollichova náměstka. I když se později — hlavně v roce 1938, ukázal Kamler jako čestný člověk a odpůrce nacismu, který před zábořem z Nového Jičína odešel, pro danou dobu tato „radniční spolupráce“ nepřinesla nic podstatného pro snesitelnější život české menšiny v Novém Jičíně ani pro omezení Schollichových nacionalistických a protistátních provokací za jeho desetileté, takřka suverénní vlády ve městě.

I z doby I. republiky, přes shora uvedené obtíže a překážky, je známa řada příkladů internacionální spolupráce českého a německého dělnictva. Byla to především dělnická mládež obou národností, nezatížená starým oportunismem, která si uvědomovala, snad více než starší, své zlé a často bezvýhodné sociální postavení. Řada mladých lidí, Čechů a Němců, našla záhy po válce cestu do levicových mládežnických organizací, kde bojovala proti sociálnímu útisku a militarismu.

Levicově orientovaná mládež obou národností se rozešla definitivně se starou sociální demokracií již počátkem března 1921 na konferenci zástupců sociálně demokratické levicové mládeže z Bílova, Butovic, Fulneku a Oder, která byla svolána do Dělnického domu v Suchdole. Zde byly přijaty podmínky KI, zvolen výbor a po ostravské konferenci levicové mládeže celá tato skupina mladých vstoupila do Svazu komunistické mládeže. Mnozí z těchto mladých na Oděru, Fulneku a Bílovecku se stali prvními členy KSČ, bojovali odvážně i po zákazu Svazu komunistické mládeže v ilegality, stali se odvážnými odpůrci fašismu, trpěli v žalářích nacistického Německa, mnozí byli popraveni, řada jich bojovala ve Španělsku a za druhé války v zahraničních armádách.

Mezi světlé případy internacionální solidarity dvacátých let patří i Rudé letnice uskutečněné KSČ v Novém Jičíně v zahradě U nového slunce dne 23. května 1926, na kterých k osmi stům účastníkům české a německé národnosti promluvil o požadavcích proletariátu německy a česky poslanec KSČ s. Karl Kreibich.

Třicátá léta, období hospodářské krize a nástupu fašismu, vnesla do problematiky nacionalismu a internacionalismu mnoho nových možností. Hlad, strádání a mravní bída kritizovaných let způsobily, že dělnictvo a ostatní pracující bez rozdílu národností se zúčastnili hladových demonstrací, pochodů a stávek. Společné akce se v letech 1930-33 konaly na Novojicku, Bílovecku, Oděru a Fulneku.

Horší to už bylo po roce 1933, kdy v pokračující krizi a bídě začal zvedat hlavu fašismus, opírající se o stále stupňovaný německý nacionalismus. V naší oblasti se začínalo německé dělnictvo přiklánět ve větší míře k fašismu po vytvoření Henleinova Heimatsfrontu a pozdější Sudetendeutsche Partei. Henlein, stejně jako jeho vzor v Německu — Adolf Hitler, klamal naše německé dělníky řadou slibů sociálního charakteru. Pod náporom nacionálního šovinismu se ztrácely i v našem okrese pozice německých sociálních demokratů a někde slábla bohužel i KSČ. Henlein dovedl mistrně zneužívat hospodářských obtíží československého státu i chyb, které tehdy v národnostní otázce doslova kupila česká buržoazie nejen vůči Němcům, ale i vůči Slovákům a jiným menšinám. Jeho hesla o sociální spravedlnosti, o jednotě dělnictva pod nacionálním praporem, nacházelo silnou odezvu již před volbami roku 1935,

kdy v našem okrese získal na úkor německých agrárníků, živnostníků a německých sociálních demokratů do okresního zastupitelstva 13.516 hlasů. KSČ v letech těsně před Mnichovem volala do jednotné fronty dělníky, rolníky a inteligenci všech národností. Avšak starý, nevykořeněný nacionalismus, živě vydatně z Říše už nejen říšskými Němci, ale i řadou utečenců typu fulneckého Schuberta, slavil v roce 1938 opravdový triumf. Po zábořu Rakouska v březnu 1938 se do řad SdP doslova hruly davy Němců bez rozdílu náboženství a stavu.

Postupně kapitulovaly ostatní německé měšťácké strany, takže v květnových volbách 1938 stála na Henleinově straně drtivá většina německého obyvatelstva. Henleinova strana SdP, která již v roce 1935 byla po agrární straně nejsilnější politickou stranou, strhla tentokrát vítězství plně na svou stranu i v našem okrese. Tak např. ve Fulneku ji volilo 80% všech obyvatel, v Novém Jičíně, kde bylo přece jen 32% Čechů, získala SdP 63% všech hlasů. Mohla je získat především na úkor německé sociální demokracie, strany, která po válce měla svého starostu a ještě i ve volbách let třicátých se dělila o prvenství se Schollichovou nacionální stranou. Ve zmíněných květnových volbách roku 1938 získala však jen 731 hlasů, t. j. 8,9% odevzdaných hlasů a jen bídné 3 mandáty. Vliv zesíleného nacionalismu se projevil i v KSČ, zvláště v Novém Jičíně. Jestliže ještě ve volbách v roce 1929 měla zde strana 299 hlasů, pak v roce 1938 získala jen 120 hlasů, což jí nevyneslo ani jeden mandát a tím ztratila i zastoupení na radnici. Internacionální spolupráci s českými dělníky a boji proti fašismu zůstaly věrné jen skupiny německých komunistů a sociálních demokratů. Společně s českými komunisty a vlastenci v nejvíce ohrožených místech, jako v Odrách, Fulneku, Bílovcích, bojovali do posledních chvil s nacisty, rozbíjeli jejich schůze, i když si někdy za to od české policie „vysloužili“ výprask a zavírání. Věřili ještě v osudných zářijových dnech, že fašismus u nás neprojde.

II. imperialistická válka se všemi hrůzami fašismu otevřela oči dělnictvu mnoha národů. Na frontách, v partyzánských bojích, v žalářích a koncentracích sílil proletářský internacionalismus. Jeho zásady převzaly do svých budovatelských programů osvobozené národy, především ty, jejichž osudy převzala dělnická třída. Postupimskými dohodami byla vyřešena u nás německá otázka, košickými programem a později ústavami byly upraveny vztahy mezi národy obývajícími naši vlast. Naše strana dodržuje v národnostní politice ideje marxismu-leninismu, bojuje neúnavně proti přežívajícím nacionalistickým tendencím, vychovává své členstvo k lásce k vlasti a k úctě k pracujícím všech zemí bez rozdílu jazyka, náboženství a rasy v soulase se socialistickým humanismem.

Použitá literatura:

Bílovecko, Vlastivědný zpravodaj, 1957, č. 2.

Novojicko, Vlastivěda Ostravského kraje, č. 1, č. 2.

Čtení o Novém Jičíně, MěstNV v Novém Jičíně r. 1963.

Mnichov není jen historie, OV KSČ v Novém Jičíně 1963.

Karel Otto: Stávka v kopřivnické vozovce r. 1912 — Tatra Kopřivnice 1963.

K historii KSČ na Novojičínsku — OV KSČ v Novém Jičíně 1966.

JAROSLAV ŽÍLA

(K 75. narozeninám)

Miloslav Baláš:

To životní jubileum Jaroslava Žíly-Lipjana trochu překvapilo. Kdo ho potkáváme a známe jeho čilost, jeho houževnatou píli a pracovitost, sotva bychom přiznali, že mu už třetí pětadvacítka spadla na hlavu. Ale matrika neklame, je tomu tak, 11. srpna 1967 se dožil náš kulturní pracovník, muzejní organizátor a vlastivědný spisovatel své pětasedmdesátky.

Jaroslav Žíla-Lipjan pochází z Vizovic (nar. v r. 1892). Po studiích v Kroměříži věnoval se bankovní službě. Po první světové válce pracoval nejprve v bance Slávii v Brně a odtud přešel v roce 1929 do Ostravy. Sotva se trochu porozhlédl po okolí, začal se sblížovat s vlastivědnou prací, kterou zaměřil především k folklóru a lidovému umění. Aby je důkladně poznal, věnoval se turistice, ve které působil po řadu let také organizačně.

V roce 1950 přišel do Nového Jičína a zasáhl tu činně do vlastivědné práce. Jako ředitel převzal vedení bývalého Okresního musea Novojicka, jehož sbírky byly téměř v desolátním stavu. Žíla je s nevšední péčí roztřídil, konservoval a znova instaloval, kde byly v kontinuitě trojrozměrného materiálu mezery, doplnil je vlastními náčrtý, plánky, obrázky a kresbami. V museu vybudoval také středisko výstavního ruchu okresního města a uspořádal zde řadu výtvarných výstav, jejichž tradici dovršil vybudováním okresní galerie, otevřené na jaře jubilejního roku oslav 650 let města Nového Jičína.

Neméně záslužným činem Jaroslava Žíly-Lipjana byla obnova památníku a muzea v rodném domku Františka Palackého v Hodslavicích, které vedl jako kustod po řadu let. Z úcty k odkazu velkého hodslavského rodáka věnoval zvýšenou péči zachování jeho rodného domku, který zabezpečil rekonstrukcí krovu a obnovou šindelové krytiny.

Literární práci započal J. Žíla-Lipjan již v mládí. V „Besedách“ „Selských listů“ tiskl pod pseudonymem Jaroslav Vitek první verše. Poetické dílo započaté v roce 1912 rozrostlo se mu do roku 1915 na celou sbírku, kterou vydal pod pseudonymem Jaroslav Lipjan s názvem „Ex amoribus“. K ní připojil po letech soukromě vydanou sbírku sarkastické poezie nazvanou „Bestia triumfans“ z roku 1936 a v roce 1937 drobný bibliofilský tisk k sedmdesátým narozeninám básníka Petra Bezruče „Básník Bezručově chatě na Ropičce“.

Stěžejní část Žílova literárního díla tvoří však práce vlastivědného a národopisného obsahu. Kromě veršů psal od mládí drobné články s turistickou a lidopisnou tematikou, které rozesílal do krajových i odborných časopisů. Pro vlastivědu rodného kraje založil v roce 1939 časopis „Podřevnicko“ a vydával jej vlastním nákladem až do roku 1948. Do něho uložil převážnou část svých studií národopisných, lidových rčení i lidopisně podané veselé obrázky z venkovského života. Současně psal také do jiných vlastivědných časopisů, do „Našeho Valašska“, „Radostné země“ a jiných.

Vedle národopisu zaujala jeho pozornost v poslední době archeologie. Objevnuou prací z tohoto oboru byl jeho spisek „Požaha mluví“ (vyšel r. 1958), významný příspěvek k pobytu Keltů na Novojicku. „Požaha mluví“ dala podnět k archeologickému průzkumu na Požaze u Kojetína, který provedlo archeologické oddělení ČSAV v Brně v letech 1963 a 1964. Průzkumem bylo zde objeveno sídliště lidu púchovské kultury, příslušníků poslední keltské sídlištní vlny na Moravě.

Rada literárních prací zůstává však J. Žílovi-Lipjanovi dosud v rukopise, je to především rozsáhlá „Kronika obce Lípy“ a obsažná, fundovaná studie o kopřivnické keramice. Píle a čilost vlastivědného pracovníka se projevuje v tom, že si nedopřává klidu ani v době odpočinku. Stále studuje, sbírá materiály, kreslí a píše a v poslední době pracuje na podrobné studii o architektuře žerotínského zámku v Novém Jičíně, která bude jistě obohacením literatury o historické části okresního města nedávno prohlášené za památkovou rezervaci.

A nakonec je třeba připomenout ještě jednu lásku našeho jubilanta; v dobách tíživých a v obdobích životních smutků zůstávala J. Žílovi-Lipjanovi hudba utěšitelkou. Ne však jen prováděná reprodukčně, ale v podobě kompoziční tvořivosti, která dala vzniknout také několika půvabným klavírním skladbám. Žel i tyto práce zůstávají jen v rukopise.

Květena Poodří

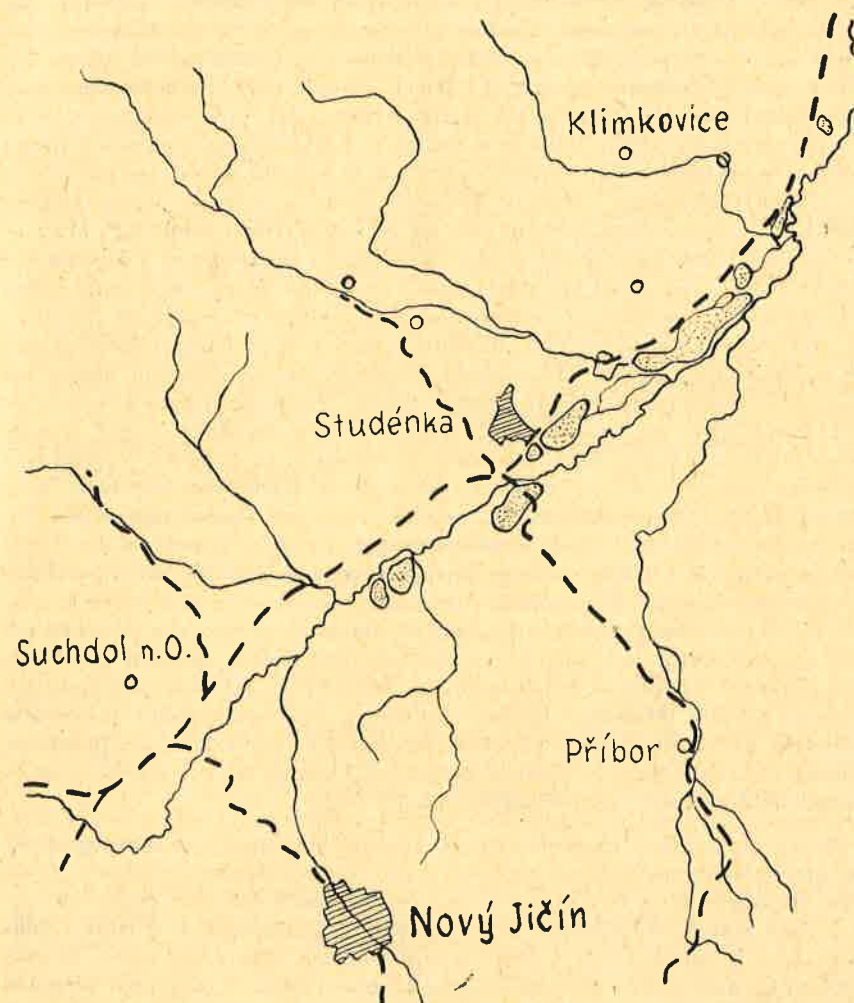
František Krkavec
Geografický ústav ČSAV v Opavě

Řeka Odry je osou úlehového pásma Moravské brány a tvoří orografickou hranici mezi dvěma odlišnými orografickými celky — Českým masivem (geograficky Česká vysočina) na západě a Karpatami na východě. Je to velmi neklidná řeka, která často mění své koryto. Jednak podemílá břehy a strhává dosti značné plochy půdy a tento materiál znovu ukládá, což vede k vytváření nových meandrů, jednak odřezává zátočiny, které brzy zarůstají zejména porosty různých druhů vrb (Kneblová 1956). Přestože koryto Odry je značně hluboké (břehy jsou místy až 4 m vysoké), dochází každoročně v jarním období k vylévání vody z břehů a k zaplavování celé široké údolní nivy. Tyto pravidelné i občasné záplavy přispívají k vyrovnání povrchu lužního území.

Niva Odry, charakterizovaná holocenními povodňovými hlínami, říčními písky a štěrkopísky, je asi 2—4 km široká a je ohraničena terasami z glaciáluálních písků a štěrků, překrytými zpravidla hlínami sprašového charakteru. Půdy, které typově patří k půdám nivních oblastí, jsou převážně jílovitohlinité. Všeobecně jsou to půdy velmi hluboké a úrodné, středně těžké, bohaté minerálními živinami (Mezera — Samek 1954). Klimaticky lze studované území charakterizovat přehledem meteorologických dat:

Místo	Nadmořská výška v m	Prům. roční úhrn srážek	Prům. roční teplota °C
Klimkovice	253	689 mm	(8,1)
Velké Albrechtice	250	704 mm	8,0
Suchdól nad Odrou	278	675 mm	7,9
Nový Jičín	310	689 mm	(7,8)

Srážkové maximum spadá na letní, minimum na zimní měsíce. V povodí Odry převládají větry západních směrů; velmi řídké jsou větry severní, v jarním období se vyskytují i větry východních směrů. Biogeograficky náleží území Moravské brány podle

Dostála (Atlas ČSSR, 1966) do oblasti květeny západokarpatské (*Carpaticum occidentale*), do obvodu slezského předhří a nížin (*Subcarpaticum silesiacum*).

Podél železniční trati Studénka - Ostrava - Poruba se táhne pruh větších i menších rybníků (názvy rybníků v dalším textu jsou uváděny podle topografických map 1:25.000). Jsou většinou rybářsky obhospodařovány. Jejich okraje jsou lemovány pásem pobřežní vegetace s převládajícím rákosem. K úplnému zarůstání nedochází, protože rybníky jsou čištěny a rákosiny vysekávány. Z rostlinných druhů tu nejčastěji roste

rdest plovoucí (*Potamogeton natans* L.), šípatka střelolistá (*Sagittaria sagittifolia* L.), voďanka žabí (*Hydrocharis morsus-ranae* L.), růžkatec potopený (*Ceratophyllum submersum* L.), okřehek menší (*Lemna minor* L.), okřehek trojbrázdý (*Lemna trisulca* L.), lakušník vodní (*Batrachium aquatile* (L.) Dum.), lakušník okrouhlý (*Batrachium circinatum* (Sibth.) Spach); z vzácnějších rostlin je třeba však uvést také výskyt vodní kapradiny nepukalky plovoucí (*Salvinia natans* (L.) All.) a kotvice plovoucí (*Trapa natans* L.). V některých dřívějších studiích jsou údaje o těchto druzích jen povšechné; Knebllová (1956) např. uvádí „V některých rybnících najdeme hojnou *Salvinia natans* L. . . ., v polanských rybnících jsem sbírala kotvici (*Trapa natans* L.)“, Meze - ra - Samek (1954) dokonce jen „v této oblasti také i *Trapa natans* a *Salvinia natans*“. Ve shodě s Kopeckým (1961) jsem v posledních letech ověřil pouze bohatou lokalitu *Trapa natans* L. v severovýchod. cípu rybníka Felix jižně od Studénky, a to mezi náspem železniční trati Studénka - Veřovice a rozdělovací hrází rybníků Felix a Marie. Kopecký (1961) uvádí, že porosty kotvice pokrývají plochu asi 350—400 m² a oproti roku 1957 se zřetelně zvětšují. Nepukalku plovoucí jsem v minulých letech zjistil na hladině Prostředního rybníka u Studénky a mezi porosty okřešku v rybnících Podhorník a Vel. Vaček u Polanky n. O. Pobřežní vegetaci rybníků, tůní a slepých ramen tvoří především rákos obecný (*Phragmites communis* Trin.), orobinec široolistý (*Typha latifolia* L.), orobinec úzkolistý (*Typha angustifolia* L.), chrastice rákosovitá (*Baldingera arundinacea* (L.) Dum.) a některé druhy ostřic; k nim se přidružuje přeslička bahenní (*Equisetum palustre* L.), přeslička říční (*Equisetum fluviatile* L. em. Ehrh.), zblochan vodní (*Glyceria aquatica* (L.) Wahlb.), pryskyřník lítý (*Ranunculus sceleratus* L.), pryskyřník plamének (*Ranunculus flammula* L.), kyprej vrbice (*Lythrum salicaria* L.), halucha vodní (*Oenanthe aquatica* (L.) Poir.), vrbina penízková (*Lysimachia nummularia* L.), vrbina obecná (*Lysimachia vulgaris* L.), pomněnka bahenní (*Myosotis palustris* (L.) Nath.), šišák vroubkovaný (*Scutellaria galericulata* L.), čistec bahenní (*Stachys palustris* L.), kozlík lékařský (*Valeriana officinalis* L.), pcháč bahenní (*Cirsium palustre* (L.) Scop.) aj. V některých slepých ramenech najdeme i stulík žlutý (*Nuphar lutea* (L.) Sm.).

Břehy Odry provázejí zpravidla sdružení křovitých vrb, která jsou charakteristická nejen pro stabilizované břehové náspy, ale i pro ploché sníženiny na lukách ± kyselého charakteru (Meze - ra - Samek 1954). Kromě několika druhů vrb (zejména *Salix alba* L., *S. purpurea* L., *S. triandra* L., *S. viminalis* L. a místy i *Salix cinerea* L. a *S. aurita* L.) se v nich vyskytují z dřevin také svída krvavá (*Cornus sanguinea* L.), líska obecná (*Corylus avellana* L.), brslen evropský (*Euonymus europaea* L.), bez černý (*Sambucus nigra* L.), kalina obecná (*Viburnum opulus* L.), z bylin např. bukvice lékařská (*Betonica officinalis* L.), řepík lékařský (*Agrimonia eupatoria* L.), opletník plotní (*Calystegia sepium* (L.) R. Br.), nadmutice bobulnatá (*Cucubalus baccifer* L.), mrkev obecná (*Daucus carota* L.), pryšec chvojka (*Euphorbia cyparissias* L.), konopice zdobná (*Galeopsis speciosa* Mill.), kuklík městský (*Geum urbanum* L.), netýkavka nedůtklivá (*Impatiens noli-tangere* L.), netýkavka malokvětá (*Impatiens parviflora* DC.), v poslední době se hojně šířící netýkavka Royleova (*Impatiens roylei* Walp.), hluchavka skvrnitá (*Lamium maculatum* L.), hluchavka žlutá (*Lamium galeobdolon* (L.) Nath.), knotovka červená (*Melandrium rubrum* (Weig.) Garcke), devěsíl lékařský (*Petasites hybridus* (L.) G. M. Sch.), potměchuť (*Solanum dulcamara* L.),

kostival lékařský (*Symphytum officinale* L.), kopřiva dvoudomá (*Urtica dioica* L.) aj. Křovitá sdružení mají význam při upevňování břehů a podporují v době záplav ukládání kalu, čímž přispívají k zúrodňování šterkovitých nánosů (Meze - ra - Samek 1954).

Nejzajímavější jsou ve studovaném území zbytky kdysi rozlehlých luhů Dolní Polanský les, rozkládající se mezi rybníky Podhorník a Vel. Vaček a korytem řeky Odry, sz. od obce Proskovice, a Horní Polanský les, ležící mezi železniční tratí a řekou, západně od Výšovic, tedy mimo hranice okresu Nový Jičín. Horní Polanský les je státní přírodní rezervací. Geobotanicky řadí Meze - ra - Samek (1954) tyto luhy do oblasti středoevropských údolních niv, do okresu pooderského. Svou botanickou strukturou se podle těchto autorů odlišují od nížinných luhů českých a moravských řek a nesou četné rysy karpatské oblasti. Nápadný je např. výskyt některých karpatských rostlinných prvků, z nichž uvádím především dymnivku dutou (*Corydalis cava* (L.) Schw. et Koerte), kyčelnici žláznatou (*Dentaria glandulosa* W. et K.), pryšec mandloňovitý (*Euphorbia amygdaloides* L.), hvězdnatec čemeřicový (*Hacquetia epipactis* (Scop.) DC.), kostival hlíznatý (*Symphytum tuberosum* L.), rozrazil horský (*Veronica montana* Jusl.) aj.

Velmi pěkný obraz poskytují pooderské luhy především na jaře, v době plného vývinu hvězdnatce čemeřicového (*Hacquetia epipactis* (Scop.) DC.) a česneku medvědího (*Allium ursinum* L.), vytvářejícího souvislé bílé koberce květenství. V tomto článku nelze pochopitelně uvádět všechny rostlinné druhy zde rostoucí; bude nutno se spokojit jen s výčtem těch nejzajímavějších, většinou chráněných rostlin.

Z dřevin je dlužno upozornit na nedávný zajímavý nález Veleckého (Velecký 1967) v Dolním Polanském lese; autor tu při dendrologickém průzkumu našel skupinu asi 30 urostlých exemplářů dubu ceru (*Quercus cerris* L.), výšky 25—30 m, stáří kolem 80 let. *Quercus cerris* L., je dřevinou lesostepní a u nás se vyskytuje jen na jižním Slovensku a jižní Moravě; na jmenované lokalitě je vysazen, o čemž svědčí jeho výskyt v pravidelných řadách. Daří se mu tu však celkem dobře a je dokonce plodný.

Z bylin, kromě již uvedených druhů, jsou to hlavně: bršlice kozí noha (*Aegopodium podagraria* L.), žabník jitrocelový (*Alisma plantago-aquatica* L.), sasanka hajní (*Anemone nemorosa* L.), sasanka pryskyřníkovitá (*Anemone ranunculoides* L.), kopytník evropský (*Asarum europaeum* L.), mařinka vonná (*Asperula odorata* L.), kyčelnice cibulkonosná (*Dentaria bulbifera* L.), sněženka podsněžník (*Galanthus nivalis* L.), bolševník obecný (*Heracleum sphondylium* L.), kosatec žlutý (*Iris pseudacorus* L.), zapallice žlutuchovitá (*Isopyrum thalictroides* L.) podbílek šupinatý (*Lathraea squamaria* L.), hrachor jarní (*Lathyrus vernus* (L.) Bernh.), lilie zlatohlávek (*Lilium martagon* L.), bažanka vytrvalá (*Mercurialis perennis* L.), vraní oko čtyřlísté (*Paris quadrifolia* L.), kokořík mnohokvětý (*Polygonatum multiflorum* (L.) All.), prvosenka jarní (*Primula veris* L. em. Huds.), kozlík lékařský (*Valeriana officinalis* L.) aj.

Na aluvii řeky Odry jsou také rozsáhlé luční porosty; jsou to však vesměs kulturní louky, které zde vznikly druhotně po likvidaci původních porostů lužního lesa. Jen na plochách bývalých rybníků a v jejich okolí, stejně jako v blízkosti drobných

potoků, jsou zajímavější ostřicové loučky (Kneblová 1956), avšak ani ty nepatří k přirozeným lučním porostům. Louky jsou floristicky chudé a bez zajímavých rostlinných prvků.

Literatura:

- DOSTÁL, J. (1958): Klíč k úplné květeně ČSR. Praha.
- KNEBLOVÁ, V. (1956): Fytcenologický výzkum Ostravska. Přírodovědecký výzkum Ostravského kraje, XVII, 4: 520—531, Opava.
- KOPECKÝ, K. (1961): Příspěvek k rozšíření a původu kotvice plovoucí (*Trapa natans* L.) na Moravě a ve Slezsku. Přírodovědný časopis slezský, XXII, 1: 95—103, Opava.
- MEZERA, A. — SAMEK, V. (1954): Lužní lesy na pooderských nivách. Přírodovědecký sborník Ostravského kraje, XV, 2—3: 177—192, Opava.
- MRAZ, K. — SAMEK, V. (1966): Lesní rostliny. Praha.
- PODPĚRA, J. (1921): Úvod ku květeně na československém Poodří. Sborník Přír. spol. v M. Ostravě, I: 1—72, Mor. Ostrava.
- (1949): Jak proniká teplobytná květena do údolí jesenických a beskydských. Přírodovědecký sborník Ostravského kraje, X: 81—95, Opava.
- VELECKÝ, A. (1967): Teplomilné dřeviny v lužním lese u Ostravy. Poznej a chraň! Leden 1967: 54, Ostrava.

Jak jsme začínali po osvobození roku 1945

(Vzpomínková črta 65. výročí založení SVVŠ v Příboře).

Jaroslav Nehýbl

Když jsem přijel na kole z Místku do Příbora 12. května 1945 (zároveň s proudy pochodující Sovětské armády), vedly mé první kroky na národní výbor. Přijal mne předseda s. Jos. Václavík a pověřil organizováním přípravných prací spojených se znovuootevřením příborského reálného gymnasia v příštím školním roce. Zároveň přidělil škole jako pomocného zřízence s. Josefa Ježe.

Vnitřek naší školy, v níž si hitlerovská armáda zřídila vojenský lazaret, když se k Příboru začala přibližovat fronta, byl v dezolátním stavu. Všude vrstvy špíny a usazeného prachu, v učebnách se kupily zpřeházené slavníky a železné postele. Nejsmutnější byl pohled na učební sbírky. V přírodopisném kabinetu ležely na podlaze vycpaniny ptáků, hodně poškozené nešetrným zacházením, v mnohých skleněných nádobách s preparáty scházely líh (patrně jej vypilo z dlouhé chvíle osazenstvo lazaretu), kožišínoví živočichové měli četné ostrůvky lysin způsobených moly. Ve fyzikálním kabinetu (poměrně zachovalém) se šťastnou náhodou dochoval filmový promítací aparát, který ušel pozornosti ustupujícího wehrmachtu. Z inventáře ostatních kabinetů (zeměpisného, dějepisného a matematického) zůstalo jen několik učebních pomůcek. Po profesorské knihovně českého reálného gymnasia zbyly jen trosky, zato se dochovaly četné svazky fašistické literatury s Hitlerovým výplodem *Mein Kampf*.

O nic lepší nebyl pohled na školní cvičiště. Podél celé jeho délky táhl se čerstvě vykopaný střelecký zákop. Na jeho dně se rozkládaly a páchly zbytky po operacích, jež nacisté nestačili pro spěch zasypat.

Největší starostí bylo, jak dát do pořádku učebny a sbírky. Místní národní výbor vyšel tehdy naší škole ochotně vstříc a přidělil jí na výpomoc skupinu internovaných nacistů a nacistek. Mnoho se jim do práce nechtělo. Ale pomohl jsem si snadno, znaje dobře jejich mentalitu z doby nesvobody, hlavně z pobytu v Kounicových kolejkách. „Povýšil“ jsem jednoho nacistu (toho nejodpornějšího) na „kápa“ a učinil zodpovědným za řádně vykonanou práci. Totéž jsem provedl u skupiny nacistek. „Káповé“ vydávali povýšeně „befely“ svým podřízeným a zaneřádané místnosti dostávaly postupně vzhled učeben. Sbírkou uspořádal bývalý německý profesor, který nedělal dojem velkého nacisty. V budově zůstalo jen málo lavic. Sotva stačily na jednu třídu. Ze

sousední měšťanské školy dal jsem přenést do našich učeben další lavice, které tam byly uskladněny před zřízením lazaretu. Ale lavic bylo stále málo. I stará, dávná odložená škamna, navršená ve sklepních chodbách, dal jsem přemístit do tříd. O nové skříňce a katedry se postaral s. František Rozehnal, druhý předseda příborského MNV, který mne často navštěvoval ve škole, zajímal se o postup prací a nabízel další pomoc. Zajistil také byty pro profesory, kteří měli nastoupit v září při zahájení školního roku. O volné byty byla tehdy velká nouze.

Když zařízení školy bylo dáno zhruba do pořádku, vypsali jsme zápis do všech tříd pro příští školní rok a rozeslal o tom zprávu do okolních obcí. Zpočátku přicházeli žáci nebo jejich rodiče jen ojedinelé. Byli to vlastně moji staří známí, kteří se na mne přišli podívat a projevit radost, že po sedmi letech bude reálné gymnasium zase otevřeno. Objevili se i staří profesori, kteří vyučovali před okupací na naší škole, ale nemínili znovu nastoupit. Zápisů přibývalo jen poskovnu, takže jsem chvílemi pochyboval, zda po prázdninách začneme učit. Ale pak se strhla lavina žáků i rodičů a zapisoval jsem od rána do pozdního odpoledne. Někdy se táhl zástup čekajících od ředitelny až daleko na chodbu. Žáci se hlásili do všech tříd a nebylo již pochyb o budoucnosti naší školy. Měl jsem už jistotu, že bude otevřena prima až oktáva. Přihlašovali se žáci, kteří právě dokončovali 5. třídu obecné školy, ale i ti, kteří museli po okupaci přerušit studium, neboť nacisté nechtěli mít v tzv. Sudetách studované Čechy. Když jsem své bývalé žáky viděl naposled před zábořem, byli to drobní sekundáni nebo terciáni. A nyní se na mne dívali odrostlí mládenci s mužným hlasem i vzezřením. Byli zvědaví, zda je ještě poznávám. Mám však naštěstí dobrou vizuální paměť a všechny jsem poznal. Jednomu mládenci jsem připomenul i humorou podrobnost z let před okupací. Prozradil mi totiž důvěrně (tehdy byl sekundánkem s nápadně světlými vlasy), jak se připravuje speciální štramberká masitá lahůdka. Od té doby bylo toto tajemství pevným tmelem našich dobrých vztahů. Kdykoliv jsem jej potkal za prvé republiky na svých procházkách ve Štramberku, vždy mne již z dálky přívětivě zdravil. Poznat bývalé žákyň bylo již horší. Pamatoval jsem je jako štíhlá vyžlata, a nyní přede mnou stály dospělé dívky, které by za normálních poměrů měly již několik let po maturitě. V přítomnosti těchto pozdních studentů a studentek jsem si uvědomil, o kolik let nás připravili okupanti. Mnozí z poškozených žáků měli právo dát se zapsat do oktávy na základě dekretu o odčinění křivd, ale raději volili nižší třídu. Obávali se totiž, že by na nejvyšší třídu nestačili. Dokonce se někteří dali zapsat jen do kvinty. Ohodnotili svědomitě stav svých vědomostí a nedali se přesvědčit o právu na vyšší třídu.

V zápisech se pokračovalo také v době hlavních prázdnin. Konečný výsledek byl skvělý: 305 přihlášených žáků. O žácích prvé třídy rozhodlo později ministerstvo školství a osvěty, aby byli přeřazeni do prvých ročníků měšťanských škol v Příboře, Štramberku a Kopřivnici.

V polovině června byl jsem přizván do deputace MNV, vyslané na ostravskou expozituru zemské školní rady. Jejím úkolem bylo informovat expozituru o kulturních potřebách Příbora, zvláště o nutnosti znovuotevření příborského reálného gymnasia. Výsledky zápisu na naši školu byly velmi přesvědčivé a bylo nám slíbeno, že reálné gymnasium bude po prázdninách určitě otevřeno. K písemnému pověření příborského

národního výboru, abych vykonal přípravné práce k znovuotevření naší školy, přibýlo také stejné pověření od expozitury. Později poslala mi ještě expozitura dekret, jímž jsem byl ustanoven profesorem na reálném gymnasiu v Příboře. V srpnu byl povolán na naši školu jako zatímní správce s. Oto Vaverka, profesor střední školy ve Valašském Meziříčí. Přišel si školu prohlédnout a představil se na národním výboru. Vedení školy a práce na ní se ujal začátkem září. Do té doby řídil jsem dále přípravu a také jsem zahajoval v aule nový školní rok. Slavnostní program nacvičili starší žáci. Bylo nám všem radostně, neboť „dobrá věc se podařila“.

Vyučujících profesorů bylo zpočátku jen pět. Byli to kromě autora této vzpomínky profesori O. Vaverka, Antonín Sukup, Alois Neuwirth a Antonín Řehák. Třicet šest vyučovacích hodin týdně nebylo výjimkou. Postupem roku nás přibývalo až do konečného počtu 21 na konci druhého pololetí. Další vývoj naší školy tvoří již novou kapitolu, neméně významnou než při založení vyšší zemské reálky (jak původně zněl název naší školy) v roce 1902.

Kopřivnické kraksny

Josef Křesina

Ljubomír Szpuk

V roce 1967 uplyne 70 let od doby, kdy v Kopřivnické vozovce bylo započato se stavbou prvního automobilu.

Od svého založení v roce 1853 vyráběla vozovka koňské povozy, bryčky, luxusní kočáry nejrůznějších typů a druhů i těžké cestovní vozy. Svými výrobky byla známá nejen po celém Rakousko-Uhersku, zejména v Haliči a Bukovině, nýbrž i v západním Rusku, Prusku, na Balkáně a v severní Itálii.¹⁾ Když po roce 1881 stále se rozrůstající továrna zahájila výrobu železničních vagónů a luxusní kočáry ztrácely na významu, muselo se vedení závodu stále více zajímat o takové výrobky, které by svým charakterem poskytl pracovní příležitost těm odborným dělníkům, kteří dosud nacházeli plně uplatnění právě při výrobě luxusních kočárů — to jest čalouníkům, sedlářům, kolářům a lakýrníkům.

Tato příležitost se naskytlá po roce 1895, kdy tehdejší ředitel Kopřivnické vozovky Hugo Fischer z Röslerstammu se prostřednictvím pozdějšího zakladatele rakouského autoklubu hraběte Pöttinga seznámil s libereckým textilníkem baronem Liebigem,

kteřý zas byl osobně znám s Karlem Benzem a který pro kopřivnickou vozovku dosáhl od Benze prodeje a koupě licencí a celých motorů, nutných k výrobě automobilů v Kopřivnici. Za těchto podmínek mohl pak v Kopřivnici vzniknout na začátku roku 1898 první náš a zároveň i rakouský a středoevropský továrně vyrobený automobil, na který hned navázala další série podobných vozů.

Tato série — stejně jako první automobil President — se zcela zákonitě podobala kočárům bez oje a koní, protože také tak vznikla: do karoserií kočárů bez koní a oje byl zabudován motor, převod a řídicí ústrojí. Tím vznikl sice vývojový mezičlánek mezi koňskými povozy a automobily, avšak technické oprávnění měl pouze v Kopřivnické vozovce a v závodech jí obdobných, kde skutečně vznikl automobil takovýmto způsobem. Na rozdíl od toho v jiných závodech, kde logický vývoj si tento mezičlánek nevynucoval nebo byl jiného charakteru, automobily té doby (např. Benz-Velo) vyhlížely odlišně. V některých soudobých továrnách, zvláště ve Francii, nevznikaly automobily z kočárů, nýbrž byly konstruovány nově z technických podmínek, které mělo nové vozidlo splňovat. Zde vedle jiných vyvinula se vozidla s rámem, s motory vpředu mezi koly přední nápravy, kola byla odlišné konstrukce od kočárových s širšími náboji, nápravy o širších rozchodech kol, kola měla již pneumatiky a celková stavba vozidel

Automobil „Spitzbub“ na květinovém korse v Nizze roku 1900.

byla také nižší. Ve srovnání s vozidly vzniklými jinou vývojovou cestou, konkrétně z koňských kočárů (jako v Kopřivnici), působila tato vozidla na první pohled technicky pokrokovějším dojmem.

Tó ovšem neznamenal, že první automobily, vyráběné na přelomu devatenáctého a dvacátého století v Kopřivnické vozovce, byly technicky méně hodnotné nebo dokonce zaostalé. Z výsledků, kterých bylo docíleno na prvních mezinárodních závodech ve Vídni a v Nizze ve Francii, lze právě usuzovat na opak. Dobový inzerát ve vídeňské NEUE FREIE PRESSE ze 14. června 1900²⁾ je uvádí takto:

Závodní úspěchy kopřivnických automobilů:

V i d e ň, klusácká dráha v Prátru, 22. října 1899.

I. a II. cena (jízda pánů), III. cena (jízda s handicapem).

N i z z a - Draguignan, 26. března 1900.

II. cena. 96 kilometrů, čas 3:5:32,

průměrná rychlost 39,571 kilometrů za hodinu.

Draguignan - Nizza, 27. března 1900.

II. cena. 96 kilometrů, čas 2:25:34,

průměrná rychlost 39,571 kilometrů za hodinu.

Horský závod Nizza - La Turbie, 30. března 1900.

I. cena (čas 38:28), 16 kilometrů.

Kopřivnice překonala tím loňský rekord čtyřmístných vozů váhy do 1000 kg o 9 min. 32 vt.!!!

Dále jsou v témže inzerátě uváděny již úspěchy prvního kopřivnického závodního automobilu, který byl po zkušenostech z těchto závodů postaven podle instrukcí barona Liebiga.

Z prostého — a dalo by se říci suchého — inzerátu nelze s odstupem doby plně vyčíst sportovní a technickou hodnotu uvedených úspěchů. Situaci lépe vystihuje sice rovněž lakonické, ale přece již jasnější vykreslení, které poskytl ve svých „Vzpomínkách aut. průkopníka“ baron Theodor Liebig: „... byl jsem továrnou požádán, abych řídil při mezinárodních závodech Nizza-Draguignan kopřivnický vůz. Byly to první mezinárodní závody, kdy Francouzi a Němci překvapili svět nízkou stavbou vozů, ke které kopřivnické vozy naprosto nebylo možné přirovnávat. Přes zrazování svých nejlepších přátel odvážil jsem se závoďu a získal jsem druhou cenu a v následujících dnech v závodě Nizza - La Turbie jsem zvítězil, když můj nejtěžší soupeř, Ing. Bauer z Kannstadtu, se v první zatáčce smrtelně zranil.“³⁾

Zde formulace vět jako „přes zrazování svých nejlepších přátel jsem se... a zvítězil jsem, když můj nejtěžší soupeř... z Kannstadtu se v první zatáčce zabil“ signalisuje, že kopřivnické automobily, vyhlížející staromódně jako kočáry bez koní, přes svůj zaostalý vzhled byly technicky překvapivě na výši, takže ani moderní vozy na svou dobu nejnovější koncepce, ke kterým tehdejší vozy Daimler z Kannstadtu bezpochyby patřily, i při svém vrcholném výkonu — na který lze usuzovat právě ze zmíněné havárie — na kopřivnické automobily nestačily.

Ještě názorněji vyplyne hodnota kopřivnických úspěchů z dobové oslavné básně, kterou pod povznášejícím dojmem docílených vítězství složil sám prezident správní rady Kopřivnické vozovky Max svobodný pán Dr. Maier. Báseň v českém zpracování Josefa Křesiny z ledna 1967 zní takto:

Kraksny z Kopřivnice. 4)

26. a 27. březen 1900

1. U moře v Nizze chystali závody aut. Řeč o nich jen. Ze západu i severu sem tolik vozů v dostih ten velkých i malých dovezli Francouzi, Němci šťastně, složením taxy k závodům je přihlásili včasně.
2. A hle, dva vozy pojednou sem krásného dne přibyly, jež ode všech tu ostatních tak zcela zvlášť se lišily. Tuť kola všech níž k zemi jdou jak jezevčičkům pacny, na dlouhých osách široká jich těla sní sen slastný.
3. Však vozy, jež zřít přijíždět, všecinko měly naopak, vysoké, úzké v rozchodu, Francouze to hned bodá v zrak. Kol obou vozů tlačí se: „Odkud se berou vlastně? To že jsou automobily? Těch os tak krátkých strašně!“
4. Co chtěli, brzo zvěděli: toť kopřivnický fabrikát! A kopřivnické povozy že podřadné jsou, známý fakt. „Pro tyhle vozy také jsou složeny taxy masné — oh, impossible, cela n'est pas vrai, cela n'est rien que... špás, ne?“ 5)
5. I Rakušané přišli sem a v dobré vůli hovoří, ať hrabě Pötting s Fischerem zlou ostudu si uspoří: „A cestu znáte? Ta vám je v zákrutech horských masná! S krátkými těmi osami nebude jízda šťastná!“
6. Ostatně vůbec, prosím vás, s kopřivnickými vozy nic! Tak špatné právě nejsou snad, to konečně my nechceme říci, pohodlí dají. B o u r á k však jen zmůže úkol pracný, tu cena z Vídně nestačí, co svedou vaše „kraksny“?
7. Rád baron Liebig s odvahou chce závod jet, však rozmluvit se snaží jemu jeho plán; dát v sázku život nemá chít: „Astyanaxův s hradeb pád 6) je přece případ jasný, tak, Liebigu, se stane vám, zlomíte vaz i haksny!“
8. Přec Pötting, Fischer, chlapici ničím se nedávají zmást, i Dormus dí: „Co vědí ti, k čemu je jejich dlouhý žvást?“ A Liebig, chladnokrevný vždy, jen řekl: „Ať si žasnou, já si už cestu prohlídli, pojedou se svou „kraksnou“!“
9. A hle, už zítra jelo se na korso spolu vesele, tu byly vozy druhů všech, jelo se, jelo přeskvěle. Leč náhle prostřed silnice věc udála se strastná, vůz nemoh' nijak z místa dál, nahraná trčí „kraksna“.
10. Příčinu našli brzičko, nikdy by člověk nepomnil! To v noci milý konkurent nám sací rouru uvolnil! Hned do garáže! Všechno tam prohlédnout a ne laksně — v druhém to bylo ještě hůř — praktiky vzkvetly krásně!

11. Hned začali vše spravovat, co u jednoho urváno, to hned zas vozu druhému je v spěchu všechno dodáno. Nazítří „kopřivničák“ stál zde zase svěží — jak v snu si Liebig sedá poklidně nahoru na tu „kraksnu“.
12. Pak vozy, jak je určil los, vždy po půlminutové chvíli jak šipky hbitě silnici vpřed rovnou v tanec vyrazily. A leckdo hlavou zakroutil: „S tou kopřivnickou »kraksnou« jistě už v první zatáčce se položí a prasknou.“
13. Jak diví se však publikum, jak úžasem je každý tuhý, když kopřivnický sem a tam v závodě jede jako d r u h ý ! Při úzkých osách, výšce své dokázal věc teď jasnou, že dostihuje úplně ty druhé touhle „kraksnou“!
14. A když to šlo pak do kopce k mohutné Turbii vzhůru, už vůbec Panhar-Levassor neriskoval tu túru.

Do vrchu kopřivnický skočí jak nad jez losos, ryba vzácná, tentokrát p r v n í cenu má ta „kopřivnická kraksna“.

15. Tam dámy z Rakous s hrdoostí se všechny houfně vrhnou sem, vůz v mžiku květinami kryt a černožlutým fábořem. Cizincům jenom nad tím vším zlostí teď tváře splasknou, leč přec i respekt zřít je v nich před rakouskou tou „kraksnou“.
16. A tož od tohoto teď dne již zmlkne každý špatný vtíp, a jsou-li dobrá auta kde, též kopřivnický je to typ! A řekne-li kdo příště zas, ten vůz že vzor je kraksny, přec je to prvotřídní vůz, je rychlý, dobrý, krásný.
17. Kdo stavěl tuhle mašinu, dnes oslavme ho při vinu, a kdo ji řídil skvěle tak, s ním též měj slávu po činu! Vždyť, jak se v Nizze pravilo, dal v sázku krk i haksny. Ať žije Fischer! Liebig též! Ať žijí naše kraksny!

8. dubna 1900.

M(ax) b(aron) M(ayer) 7)

Báseň je zajímavá jak svým obsahem, tak formou. Neukazuje na to, že by autor byl rutinovaným básníkem z povolání, spíše všechno svědčí pro amatéra,⁸⁾ který složil báseň nejspíše k nějaké slavnostní příležitosti, k oslavě vítězství v uzavřené stolní společnosti. Že byla pak báseň vydána také tiskem, to napovídá, že nadšení z vítězných závodů bylo masovějšího měřítka a že mu kromě přímých účastníků a zaměstnanců továrny podlehlo i blízké okolí továrny. Na to lze usuzovat i z jiných dvou okolností: a) I krajský tisk té doby, který jinak nebyl přespříliš nadšen pro rozvíjející se automobilismus, dovede napsat po úspěšném závodě ve Vídni: „Těšíme se z vítězství domácích výrobků.“⁹⁾ b) Bezprostředně po docílených úspěších byl v závodě v rekordní době zkonstruován a postaven první závodní vůz. Dr. Ing. Ledwinka vzpomíná, že to bylo za pouhých 6 týdnů,¹⁰⁾ výkres vozu¹¹⁾ je datován 15. května 1900, v tovární evidenci dodávek¹²⁾ je zaznamenáno, že vůz vyjel ze závodu 22. 5. 1900 v 10 hodin 12 minut dopoledne, což by se vše dobře shodovalo. K tomu jistě bylo využito pracovního nadšení kopřivnických, povzbuzeného čerstvými sportovními úspěchy.

Z technického hlediska je báseň zajímavá i tím, že popisuje celkem málo známý případ zásahu třetí osoby na strojích, t. j. když „konkurence“ odmontovala ze stroje sací trubku, a pak neustálým opakováním rýmů na slovo Kraxen - kraksna.

Přesný význam tohoto slova dnes již neznáme, ani důvod, proč se ho užívalo pro kopřivnické automobily, a není ani známo, platil-li tento název původně snad výlučně pro kopřivnické automobily nebo také pro jiné vozy.

Z toho, že bylo tohoto slova užito již v nadpisu a že je neustále jako refrén opakováno téměř v každé sloce, lze usoudit, že má zásadní důležitost v celé věci a že tak byly patrně nazývány kopřivnické vozy speciálně.

Původ přezdívky je ovšem těžko vysvětlitelný; nabízí se zde jistá upomínka na původní výrobek Kopřivnické vozovky — bryčku Neutitscheinku, která měla karoserii vytvořenou na způsob košatiny, podobně jako nůše nebo krosny (něm. Kraxen). Tento motiv košatiny se aspoň v názvu objevoval i na karoseriích kopřivnických automobilů ještě několik let po roce 1900. Hanlivý výraz mohl pocházet z přirovnání k rozbité nůši, ze které podobně jako z rozbitých a opotřebovaných Neutitscheinek trčelo rozpletené a neurované prouti košatinových bočnic. Přesný původ a význam výrazu by si ovšem vyžádal odborného filologického bádání a podrobnějších rozborů.

Rozhodně uvedená báseň i ostatní dobové dokumenty jsou dokladem pracovního hrdinství a umění našich předků, kteří i prostými a nenáročnými prostředky dovedli vytvořit hodnoty, jež obstály i při náročném mezinárodním srovnávání.

Poznámky:

- 1) Zájemce o podrobnější údaje odkazujeme na knihu „K dějinám TATRY Kopřivnice — sborník příspěvků I.“, která letos vyšla.
- 2) Inzerát v NEUE FREIE PRESSE, Vídeň ze 14. 6. 1900, str. 20:
Renn - Erfolge der Nesselsdorfer Automobile.
- 3) Theodor Liebig, Erinnerungen eines Autopioniers; v PRAGER PRESSE z 25. 12. 1927 — Der Ringhofferkonzern in Wort und Bild: „Im Frühjahr 1899 wagte sich Nesselsdorf zum ersten Mal an das Internationale Rennen Nizza-Dragnignan und ich wurde von der Fabrik gebeten, den Nesselsdorfer Wagen zu führen. Es war das erste Internationale Rennen, wo Franzosen und Deutsche mit einer niedrigen Wagenbauart die Welt überraschten und zu der der Nesselsdorfer Wagen gar nicht mehr recht hereinpasste. Trotz Abratens meiner besten Freunde wagte ich das Rennen und gewann den zweiten Preis und am folgenden Tage gewann ich im Rennen Nizza-Turbie den ersten Preis, nachdem mein schwerster Konkurrent, der brave Ing. Bauer von Kannstadt, in der ersten Kurve tödlich verunglückte.“
- 4) Báseň zní v německém originálu:
Die Nesselsdorfer Kraxen. 26. und 27. März 1900.
- 5) Francouzsky: Nemožno, to není pravda, to je jen ...
- 6) Astyanax — syn Hektorův a Andromášin, zabit po dobytí Tróje Řeky.
- 7) Že je autorem básně prezident správní rady Kopřivnické vozovky, dosvědčil sám Liebig, který ve svých pamětech část básně cituje. (Theodor Liebig: Der Auto-Pionier auf Viktoria von Carl Benz, Mannheim, str. 113. Kniha vyšla v Liberci, rok neudán).

⁸⁾ Překlad snažil se v českém zpracování úmyslně napodobit kostrbatou skladbu vět a rýmů i porušený rytmus originálu, aby i český čtenář učinil si z přebásnění co nejvěrnější dojem o celém rázu básně.

⁹⁾ Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis, roč. XXVI., č. 86, z 28. 10. 1899. Zpráva o vítězství dvou kopřivnických vozů ve Vídni končí: Wir freuen uns über den Sieg des heimischen Fabricats.

¹⁰⁾ Dr. Hans Seper, Die k. k. priv. Wagenfabrik Ignaz Schustala et Co., Blätter für Technikgeschichte 23/1961, Vídeň.

¹¹⁾ Podnikový archiv n. p. Tatra Kopřivnice, soubor technické dokumentace automobilky, výkres č. 201.

¹²⁾ Tamtéž, kniha zakázek (Ordrebuch), str. 5., výrobní číslo 63.

K životopisu Kristiána Davida, zakladatele Ochronova

Stanislav Drkal

O církvi ochranovské, moravských bratřích, je nyní už nepřehledná řada literatury. Jejím nedostatkem však je, že se mnohdy neopírá o původní prameny a přebírá zprávy ze starších prací, aniž si ověřila správnost jejich tvrzení. Tak je tomu zejména u informací o životě a činnosti zakladatele církve Kristiána Davida.¹⁾ Pokusím se na tomto místě alespoň základní genealogické údaje doplnit a poopravit.

Kristián David sám o sobě říká, že otec byl Čech a matka Němka.²⁾ S tím se spokojili všichni dosavadní badatelé až na A. Turka, který zjistil, že Kristián David z otcovy strany pochází z Bernartic, čímž znalosti o předcích Davidových podstatně rozšířil. Podle jeho zjištění seděla tu na gruntě č. 61 rodina Kristiána Davida, jež si alespoň na čas uchovala vědomí příslušnosti k víře bratrské.³⁾ Kristián David podle svého vlastního tvrzení ve svém mládí byl však už tvrdým katolíkem a teprve později svou hloubavostí přešel k protestantství.

Posledním držitelem gruntu v Bernarticích z rodiny Davidovy byl dědeček Kristiána Davida Pavel David, který předčasně zemřel, zanechav po sobě vdovu, tři nezletilé syny a tři taktéž nezletilé dcery. Statek koupil od vrchnosti 1. 6. 1679 Matěj Drlík za 265 zl. slezských s tehdy obvyklými podmínkami výplaty vdovy a sirotků.⁴⁾ Ze splátek, jež se táhly dlouho, až do třicátých let následujícího století, kdy je zabavila pro nezákonnou emigraci Kristiána Davida pro sebe vrchnost, je patrné, že otec Kristiána Davida Jan David se r. 1685 asi přizemil do tehdy německé vsi Ženklaavy. Tu si ještě téhož roku (15. 11. 1685) zakoupil domek s pasekou po zemřelém Janu Hyklovi za 32 zl. slezských.⁵⁾ Se svou ženou Rozinou⁶⁾ zplodil tři děti: 11. 2. 1688 dceru Kristýnu⁷⁾, 24. 8. 1689 dceru Rozinu⁸⁾ a 17. 2. 1692 syna Kristiána.⁹⁾ Jan David se dlouhého věku nedočkal, zemřel záhy, neboť už 19. 10. 1695 získala domek

koupí vdova po něm Rozina, která se záhy znovu provdala za Jiřího Grossmanna. Domek i s pasekou pak přešel na něho. Otec Kristiánův nebyl špatný hospodář, neboť za krátký čas svého života dovedl domek přestavět a ještě k němu přikoupit kus pole, takže při jeho smrti byla usedlost prodána o 8 zl. dráže, než při její koupi v roce 1685.

Kristián David narodil se tedy v roce 1692, ne v roce 1690, jak se dosud uvádí a jak je také vyryto na pamětní desce na jeho rodném domku v Ženklově.¹⁰⁾ Tento údaj bude nutno poopravit.

Mládí Kristiána Davida nebylo růžové. V raném věku osiřel a už jako dítě se musel živit jako pasáček ovcí. Přesto se však vyučil tesařem a po dlouhém a strastiplném vandru se uchýlil do Lužice, kde založil Ochranov. Ale tu už jsme odkázáni jen na vlastní jeho informace, k nimž nemůžeme mnoho doplnit.

Poznámky:

1) Vychází se většinou z autobiografie Kristiána Davida, uvedené v Crögrově studii „Geschichte der erneuerten Brüderkirche“, Gnadau 1852. Údaje Davidovy o jeho mládí, poněvadž jsou psány s velkým časovým odstupem, nejsou zcela přesné. Z regionální literatury přebírá je B. Vejborny, v práci „Die Reformation und die Gegenreformation auf den Harrach'schen Gütern in Kuhländchen (Das Kuhländchen, sv. 4., str. 98—100, týž, Die Auswanderungen der ersten Emigranten an der Spitze mit Söhlern un wie sie zu und nach Herrenhut kamen (tamtéž, sv. 2., str. 89—90).

Josef Ulrich, Zur Geschichte der Gemeinde Schönau. (Das Kuhländchen, roč. 14., str. 123—124).

Antonín Ungwitz, Přehled dějin Moravského Kravařska. (Moravské Kravařsko, Příbor 1898, str. 142—143).

G. C. Moravští bratři na Kravařsku. (Kravařsko, vlastivědný sborník, roč. 8., str. 38—39).

Jiří Radimský, Příspěvek k založení Ochranova (tamtéž, ročník 10., str. 32—34). Přesnější je A. Turek v příslušné stati Fulnecka (Fulnecko. Publikace Vlastivědy Moravské, Brno 1938, str. 150—152) a zejména ve stati „Dějiny obce Bernartic“ v publikaci „Od pokolení do pokolení. 1837—1937“, kde se opírá o důkladný rozbor pozemkových knih obce Bernartic, odkud rodina Kristiána Davida z otcovy strany pocházela.

2) Cröger, op. c., str. 5—18.

3) A. Turek, Dějiny obce Bernartic, op. c., str. 79.

4) Pozemková kniha obce Bernartic, StA Opava, sbírka pozemkových knih, sign. E 17 — 1, fol. 229.

5) Pozemková kniha obce Ženklovy, tamtéž, sign. E 17 — 8, fol. 583.

6) Bližší údaje o ní, stejně jako o jejich sňatku, jejich úmrtí nelze zjistit, neboť oddací a úmrtní matriky pro Ženklovu (fara Štramberk) se pro toto období nedochovaly a nejsou ani jejich opisy v olomoucké konsistoři.

7) StA Opava, sbírka matrik, sign. NJ XIII — 1, fol. 130.

8) Tamtéž, fol. 131.

9) Tamtéž, fol. 49.

10) Srov. J. Štindl, Pamětní deska Kristiánu Davidovi v Ženklově, Slezský sborník 45 (1947), str. 285.

Letmý pohled do minulosti

K 20. výročí závodu MEZ, n. p., ve Frenštátě p. R.

František Horečka

Národní podnik MEZ ve Frenštátě p. R., který letos oslavuje dvacáté výročí svého založení a své práce, náleží mezi naše přední závody těžkého strojírenství, a tu bude zajímavé podotknout, že MEZ dovršuje souvislost s minulostí města, jež někdy před 670 lety začínalo v odvětvích, ve kterých můžeme spatřovat počátky těžkého průmyslu: začínalo se rozvíjet kolem dolů a hutí.

Kdy bylo město Frenštát pod Radhoštěm založeno?

Na tuto otázku nebyla ještě dána jednoznačná odpověď, protože listinný materiál v pohnuté historii města zanikl a zakládací listina se nezachovala ani v opisu.

Jisté je, že původ města musíme hledat v celkovém kolonizačním dění za posledních Přemyslovců a v osadnické politice biskupa Bruna na konci 13. století, kdy v dnešní severovýchodní Moravě se rozrůstala města Příbor, Jičín, Brušperk, Místek aj. Je nepochybné, že i založení našeho města souvisí s vývojem na hukvaldském panství. Jméno Frankstadt - Franštát - Frenštát lze pak nejpravděpodobněji odvodit od biskupova mana Franka, syna hukvaldského pána Arnolda de Hukeswage. (Výklad, že jméno je utvořeno podle Farkase, syna Vlka z Násile, s vročením 1299, před kritikou neobstál. Lad. Hosák uvádí jako lokátora Franka z Choryně).

Založení města mělo své materiální příčiny, lid se usazoval tam, kde byly podmínky k životu, možnost výdělku a obživy.

Co vedlo osadníky ze Slezska a Osoblažska, že se usadili v nehostinné kotlině na stoku Lubiny a Lomné, plné bažin a pralesů? Patrně je nelákala slínovitá a hojně štěrkem zavalená půda (dnes většinou 4. bonitní stupeň) ani libežnost podnebí. Vždyť kotlina v průměru 400 m nad mořem je k severu otevřena a trpí dešti i ostrými větry, na blízké Lysé hoře je maximum srážek.

Tehdy však bylo železo vzácným kovem a v bystřinách se objevovaly valouny železné rudy — byl to ocelek, sférosiderit, vyplavený z hloubek, a tak na příkaz vrchnosti začalo se tu kutat na železnou rudu a postaven železný hamr, zásobovaný rudou z Radhoště, Nořiči, z Tiché, Kozlovic a odjinud — všude v okolí města jsou podnes stopy po tomto dolování: propadání, zbytky štol, výsypy č. haldy. Hamr zanikl

kolem roku 1600 a ruda pak vožena na hamry na Čeladné a do Frýdlantu, kde se výroba z místních zdrojů udržela až do konce 19. století.

První obyvatelé Frenštátu byli tedy hajeři (kovkopi) a hamerníci. A hrou osudu se stalo, že na místě bývalého hamru, na Hamernici, byl zřízen ze zrušené Bumbalovy tkalcovny internát MEZ.

Po hornické a železářské éře přecházelo obyvatelstvo k řemeslům, mezi cechy byl nejpočetnější cech tkalcovský, který podle zápisu z roku 1714 zaměstnával přes 1000 tovaryšů a na 100 mistrů při domácích stavech, v tírnách, pazdernách a na valchách, zpracovávána vlna a len. Hojnost vlny dodávala valašská hospodářství na kolibách a salaších v okolí města: na Horečkách, Kozinci, Kladnaté, Javorníku aj. K městu se přiblížila valašská kultura, jež mu dávala i valašský ráz, takže též obyvatelstvo městské se začínalo považovat za valašské, i když podle nářečí je čítáno spíše ke kmenům lašským. (Národopisně je kotlina na severu od Radhoště území přechodné, má zvyklovní valaško-slovenské a nářečí jiholašské).

Začátkem 19. století se přeorientovalo domácí tkalcovství na zpracování lacinější bavlny a od roku 1817 se zde vyrábějí bavlněná plátna. Převrat byl dovršen i zaváděním mechanických tkalcovských stavů — nejstarší tkalcovna Jos. Bumbaly z roku 1820. Tkalci se octli v krizi, protože konkurence působila na snižování cen a mezd a nově vznikající tkalcovny přibíraly do zaměstnání nejlevnější pracovní síly, ženy. Frenštát se začal vyliďňovat. Jestliže měl v rozkvětu tkalcovského řemesla přes 7000 obyvatel a byl v té době největším městem v severovýchodní Moravě, poklesl počet roku 1890 na 5767 osob a roku 1921 na 5434 obyvatel. Proudí vystěhovalců mířily do Fulneku, Šumperka, do Vídně i do Ameriky.

Úpadek nemohl zadržeti jen vydatný náhradní průmysl a počet obyvatel podle posledního sčítání lidu ze 7. 1. 1959 ukazuje velmi názorně, co znamenalo u nás založení národního podniku MEZ: stoupl na 7474 osob.

Je tomu dvacet let, co do naší kotliny zazněl signál nové doby a zavanul čerstvý vítr technického věku a založení MEZu u nás jeví se jako historická nutnost.

Představme si Frenštát v květnu roku 1945! Byl sice uchráněn ohlášené evakuace a ničivého boje dům od domu, jak plánovali okupanti. Náhlý obchvat Sovětské armády od Ostravy a od Bílé přinutil fašisty, že po destrukci mostů vyklidili město bez boje 6. května 1945.

Byli jsme opojeni vítězstvím a mocnými dojmy z osvobození, zároveň se však vynořila vážná otázka: co dál, když jsme se poměrně snadno zbavili stop války, a jak dáti pracujícím chléb?

Tkalcovský průmysl u nás technicky zaostával, nedovedl udržet krok s Místkem a jinými textilními středisky, podnikatelé neinvestovali své zisky do zvelebení závodů a do sociálních opatření. Začínala jeho postupná likvidace. A místní národní výbor marně protestoval proti rušení dalších závodů: koželužen, barvíren a chemické továrny. Není divu, že vedení na radnici se usilovně ohlíželo, jak tyto ztráty nahradit, aby město, zvané v době probuzenecké Jitřenkou východu, nekleslo na pouhou vesnici. Začaly námluvy s několika soukromými firmami (Mars - lampy, Kunert - punčochárny, Janoušek - kovodílny aj.), ale teprve jednání o umístění elektrotechnického závodu vedlo

k šťastnému výsledku. Již za doby okupace pracovala tu ve mzdě pro Baťu koželužna a punčochárna. Jeho elektrotechnické oddělení ve Zlíně vyrábělo elektromotory již od roku 1932 a po válce se osamostatnilo.

Zatím na základě Košického vládního programu vznikl znárodněním a spojením více podobných závodů jeden velký podnik: Moravské elektrotechnické závody MEZ, národní podnik se sídlem v Olomouci s politicko-hospodářským úkolem: uskutečňovat industrializaci hospodářsky méně vyvinutých oblastí.

Jedním z takových závodů byl i MEZ 05 Olomouc se sídlem ve Zlíně jako součást závodu Svit, který vznikl roku 1946 se zaměřením na výrobu točivých elektrických strojů. Nový závod, který se pak osamostatnil, hledal výrobní prostory v Uničově, Budějovicích, ve Strážnici a jinde, až se konečně rozhodl pro nabídku Frenštátu. Rozhodnutí pro umístění závodu MEZ ve Frenštátě p. R. padlo na podzim roku 1946 po příznivém jednání MNV o umístění podniku. Největšího a nejvýznamnějšího, jaký zde kdy vyrostl.

Pro zajímavost uvádíme zde přehled frenštátského průmyslu před vypuknutím druhé světové války (podle počtu zaměstnanců): Tkalcovny a výroba prádla: Fr. Křenek 350, P. Polach 90, F. Michna 100, Zd. Bumbala 70, J. Kostelník 60, Pustka 45; Tichavská přádelna 115, pletárna Kuchař 30, kož. Konvička 40, ohýbaný nábytek Bernkop 255, keramika Mynář 19, mlýn David 20, pily Kopelec Krůta 33, kotlárna Bujnošek 10 aj. menší závody. Celkem lze odhadnout počet zaměstnanců v místě na 1100 osob, dojíždějících do Ostravy, Kopřivnice aj. na 500 osob včetně Tiché a Trojanovic. (Moravskoslezský deník 1936).

Je jasné, že národní podnik MEZ dovedl podchytit větší počet zaměstnanců, kteří v těchto zanikajících nebo upadajících závodech, pokud nebyly znárodněny a rekonstruovány, ztratili výdělkové možnosti. A nejde tu jen o efekt zaopatření výživy, ale a zvýšení celkové kvalifikace a životní úrovně zaměstnanců, kterým při zvýšených mzdách kladou se i vyšší úkoly v kvalitě a produktivitě a v celkové kulturní úrovni.

Vždyť založením n. p. MEZ se změnil celý hospodářský život a kulturní život ve městě, jeho působení se obrází ve všem dění u nás.

Tři české listiny týkající se Bílovecka v XV. století

Dr. A. Turek

Bílovecko je celkem chudé na prameny z období před polovinou 16. století. Avšak i tyto nečetné prameny, ponejvíce listiny, jsou téměř výhradně psány německy, případně latinsky. V samotném Bílovci, v městském a okresním archivu není z této doby českých písemných památek skoro vůbec. Avšak ve Státním archivu v Opavě se nám zachovaly čirou náhodou tři listiny psané v české řeči, z toho dvě v originále, vydané v době, kdy byl pánem na Fulneku a Bílovci známý husitský válečník Jan Krumsín z Lešan. Jistě přivítají vlastivědní badatelé uveřejnění těchto listin se zájmem, a to nejen pro jejich obsah, přinášející důležitá a dosud neznámá nebo málo známá fakta, jednak pro jejich jazyk a sloh. Fotokopie obou v originále dochovaných listin nám ukazují i jejich pěknou vnější úpravu.

I.

Jan Krumsín z Lešan, pán na Fulneku a Bílovci, činí narovnání mezi měšťany bíloveckými a klášteřem fulneckým o poddaného ze Staré Vsi.

Orig. perg., 28,5×15+2

Augustiniáni Fulnek F 4.

Vydavatelova pečeť z černého vosku
silně poškozena.

1458, březen 12.
Fulnek

Já Jan Krumsín (Crumssyn) z Lešan, dědic a pán zbuoží fulneckého a bielovského, vyznávám tímto listem obecně přede všemi, kdož jej uzří aneb čtúc slyšeti budú, že přišli před mě kněz probošt můj z Fulneka se vším svým konventem fulneckým a měščené moji z Bielovce a prosili jsou mně s pilností jakož mezi nimi byla róznice o člověka v Starej Vsi, kteréhož jsou drželi měščené bielovščí, aby jim svú vuoli dal a já k jich obapolný žádosti a k jich pilné prosbě dal sem jim plnú svú a dobřú vuoli a mocí tohoto listu dávám takú mierú, aby měščené bielovščí toho člověka, kteréhož jsou drželi v Starej Vsi k kostelu svému do Bílovce, aby jej kněžím propustili a mocně jeho postúpili, aby k němu práva žádného neměli věčně, a on kněz probošt svrchupsaný i se vším svým conventem svrchupsaným nynějším i budúcím maje dvanáste

groší platu vydávati k tomu kostelu bílovskému a po svém rychtáři z Starej Vsi slati na svú škodu, dokudž tej vsi stává, a to rozdílne na svatý Jiří nyní najprv příščí šest groší a svatý Václav 6 groší a to tak vydávati věčně mají. A také, kteréhož by člověka z Starej Vsi mohli měščené bielovščí užiti, aby jim jich lesu hlédal, nemají protiv tomu býti kněz probošt i s konventem svým. A toho sobě mají obapolně listy zdělati. A tomu na svědomí a pro lepší jistost a na potvrzení věcem svrchupsaným svú vlastní pečeť přivěsil jsem k tomuto listu, jenž jest dán a psán na Fulnece v tú neděli postní Letáre, léta od narození buožího tisíc čtyřsta padesát a osmého.

II.

Město Bílovec, potvrzuje, že učinilo narovnání s fulneckým klášteřem o poddaného ve Staré Vsi.

Orig. perg. 27,5×13,5+3,5, Augustiniáni Fulnek F 3.

Přivěšena krásně dochovalá pečeť města
Bílovce z černého vosku, se znakem zavinuté
střely. Opis: Sigilum civium de Wokgenstat.

1458, březen 12.
Bílovec.

My burgmistr i všecka rada města Bielowcze nynějši i budúci vyznávamy tymto listem obecně přede všemi, kdož jej uzří aneb čtúc slyšeti budú, tak jakož smy měli člověka svého v Starej Vsi, kterýžto platil nám a našemu kostelu bielovskému dvanáste groší, a to rozdyelnye o svatém Jiří šest groší a o svatém Václavě šest groší, i byli jsou o to mezi námi a knězem proboštem fulneckým mnoho nesnázi. A my se pána našeho pana Jana Crumssyna z Lešan, dědice a pána fulneckého a byelovského, pána našeho milostivého, s vuolí a s radú učinili smy smlúvu a mocí tohoto listu činimy takú mēřú, že toho člověka v Starej Vsi našeho knězi proboštovi fulneckému i konventu jeho nynějšiemu i budúciemu dávamy a mocně stupujemy, a propuščiemy věčně, a sľubujemy svú dobřú čistú vierú věčně jeho nenařiekati ani k němu hleděti ani práva žádného k tomu člověku jměti ani naši budúci potomci ani kostel náš byelovský nynye i na věky, neb kněz probošt i s conventem svým ten plat dvanáste groší nám k našemu kostelu vydávati mají, jakož sú se nám zapsali se pána svého i s našeho s vuolí. Tomu na potvrzenie a pro lepší jistotu svú jsme městskú pečeť přivěsili k tomuto listu, jenž dán v Bielovci v neděli Letare léta od narozenie syna buožího tisícieho čtyřstého a padesátého osmého.

III.

Jan Krumsín z Lešan na Fulneku potvrzuje Mikuláši Němcovi z Bělotína držení manského dvora v Děrném.

Opis, čes., z 18. stol.
Vs Fulnek, sign. XXI.

1464, únor 19. Fulnek.

Já Jan Grumssin z Lešan, dědic a pán fulnecký, vyznávám tímto listem obecně přede všemi, kdož jej uzří aneb čtouce slyšeti budou, že přistoupil před mě hodný

muž Mikuláš řečený Niemetz z Běloutína s dobrými lidmi přáteli svými, a prosil jest mě i s Marckem z Děrného, s úkupem svým, že jest list Marek ztratil, kterýž jest měl od pánův fulneckých prvních dědicův na ten dvůr v Děrném volný, na kterémž Marek svrchupsaný seděl, a jemu Mikulášovi svrchu psanému jej prodal v témž právě, jakož od starodávna v tom byl založen, a by s listy z toho dvora běhali; a já zeptav se toho pilně na dobrých lidech, že se Markovi o ten list tak bezelsti přihodilo, že jej Marek svrchupsaný ztratil, i uslyšel sem je v jich prosbě, že sem Mikulášovi Němcovi svrchupsanému, Margretě ženě jeho vlastní i jejich budoucím potomkům dal a mocí toho listu dávám ten dvůr v Děrném volný, na kterémž Marek seděl, s půldruhým lánem svobodným, s těmi mezami a hranicemi a právem, jakož od starodávna u nich byl zachován a držán bez překazy pánův a dědicův prvních fulneckých; také berně králové ani jiná z toho dvora strava nemá dána bejti, leč by jiní volní královi zboží fulneckého dali, což by jiní učiniti musili, to z toho dvora též by učiniti mosili. — A protož já Jan Crumsin svrchu psaný slibuji svú dobrou čistú vierú jemu Mikulášovi Němcovi, Margretě ženě jeho, dětóm jejich i budoucím potomkóm sám za se i za své erby i za své potomky budoucí pány fulnecký, že on Mikuláš Němec, Margreta žena jeho i jich děti i jich budoucí potomci v tej svobodě a v tom právě, jakož od starodávna z toho dvora svrchu psaného činili, mají ctně a věrně a právě zachování při tom bejti, ode mně, od mých erbův i od mých budoucích potomků pánův fulneckých. Také on Mikuláš Němec, Margreta žena jeho, jich děti a jejich budoucí potomci ten dvůr svrchu psaný budú moci prodati, zaměnití a s ním učiniti, jak se jim nejlépe zdátí bude, člověku hodnému s páně vuolí. A já Jan Krumsin, erbové moji i moji budoucí potomci toho jim brániti nemáme, nač je v tom slibujem zachovati věrně a pravě. K tomu na svědomí a pro lepší jistost věcem svrchu psaným svou vlastní pečet přivěsil sem k tomuto listu, jenž dán na Fulnece v neděli první v půstě, léta od narození syna božího tisíc čtyrysta šedesátého čtvrtého.

75 let lidového písmáka Rudolfa Míka

Stanislav Šindler

Dne 4. dubna 1967 se naplnila pětasedmdesátka významného lidového písmáka Rudolfa Míka z Luboměře. Tyto „třičtvrtiny“ století zdaleka neznamenají stejný podíl v toku jeho života, protože každý, kdo zná Míka osobně, potvrdí, že tato požehnaná léta by mu nikdo z jeho bodré tváře nevyčetl — ba právě naopak — podle „vrásků“ by mu mnohý šedesátník záviděl.

Míkův vesnický život byl skromný, skoro jednotvárný, nepočítáme-li bouřlivá léta první světové války a Míkovo putování až na dalekou Sibiř a pak zpět do Luboměře. Tomuto „putování“ vděčí nakonec za to, že se stal písmákem. Nejdřív psal z dlouhé chvíle, pak z pocitu odpovědnosti, aby zanechal svědectví budoucím, ale brzy se mu jeho „zapisování“ stalo osudovým niterným nadšením, které způsobilo, že Mík vydržel (!) psát přes 40 let.

Dlouho psal jen pro své vlastní potěšení, pro svůj „šuplík“ a jestliže za ta dlouhá léta proniklo něco na veřejnost, vzbudilo to ohlas právě opačný: Mík byl považován za podivína. Teprve když v roce 1960 vyšla v Krajském nakladatelství v Ostravě jeho první písmácká knížka „Životem na dědině aneb k smíchu i k pláči“ začali jej i jeho spoluobčané brát vážně a z podivína se stal ctěný vesnický písmák, za kterým jezdí i mnozí vědeckí a kulturní pracovníci, novináři a také — i docela obyčejní zvědavci:

„Za léta mého sepisování navštívilo mě mnoho úředních i neúředních osobností. Přišli strašně zvědaví, podívat se na můj barák a snad i na mě. Někteří se ve své

„velkomyslnosti“ z mých věcí chechtali a jiní se tvářili všelijak. — Já jsem se zase chichotal jim, jak mnozí ti „lepší“ šli přes můj dvorek s hlavou svěšenou, divně zvedali nohy a pohoršovali se nad každým kuřincem. Inu — u mne mají slepice úplnou svobodu a pak — spodní konec Luboměře není Václavák!“

Mík má pro všechny návštěvy přátelský úsměv i srdečný šprým. Spolupracuji s Míkem 12 let, a proto se domnívám, že jej lze označit především za lidového filosofa, myslitele, a pak za hlubokomyslného vesnického šprýmaře, který dovede satirické ostří zaměřit i do vlastních řad.

Jeho lidová mluva je prostoupena jadrným humorem a svérázným dědinským mudrlantstvím, které budí důvěru a obdiv i u vědeckých kapacit. Naproti tomu jeho štíplavý sarkasmus, prezentovaný jako drobné satirické šlehy, je nemilosrdný na všechny strany — a vůbec nepočítá s tím, že potrefený se snad ozve.

Mík není nijak škodolibý, naopak — je to člověk dobrosrdečný, a proto filosofuje s mírnou ironickou úsměvností a při největší ironii dovede být náležitě srdečný. Snad i jeho „mikroreportáže“ z vesnického života mohou nésti výstižný podtitul „K smíchu i k pláči“.

Chtěl bych čtenáře novojického okresu seznámit s některými dosud neuveřejněnými Míkovými záznamy, které společně s ním upravuji pro eventuální nové rozšířené vydání jeho „Života na dědině“ v podobě druhé knížky:

Ženská móda a pokrok.

Dávný příběh z Luboměře — dnes zcela opakovatelný:

Třináctiletá Anča příběhla z města celá rozradostněná: „Mami, já jsem si dala udělat mikádo!“

Matce nezáleželo ani tolik na tom, zda dcera má vlasy kratší či delší, ale sousedky — ty měly řeči: „Jak jsi jí to mohla dovolit... vždyť je to hřích!“

Co se však nestalo?

Netrvalo dlouho a to „hříšné mikádo“ měla každá druhá či čtvrtá. Móda si prorazila cestu! Ale teprve až si daly přistříhnout mikádo i ty staré káče — potom to už hřích nebyl!

Se sukněmi je to stejné:

Když v dědině začala mladá děvčata nosit krátké sukně — to bylo křiku a hanoby — „Co všechno si ten dnešní svět trífá! Takové kraťulíny — každé vidět do řiti a Pámbu se má na to dívat!“

Tak a podobně — spíš hůř než líp — starší ženské zlořečily a pyskovaly.

Co se však nestalo za několik let?

Krátké sukně se staly módou a tak pomalu, ale jistě, je počaly nosit i ty staré upyskané, ženské. A mnohé je měly o hodně kratší než ty mladé! A to už bylo opravdu škaredé — to i sám Pámbu přivíral oči!

Nejhříšnějším oblečením byly ženské plavky:

Bylo to asi v létě 1937 — stojím před stavením a vidím, jak po cestičce cupitají dvě mladé ženštiny. Již dle chůze a nesení těl bylo poznat, že jsou z města, ale především proto, že na sobě neměly nic — jenom plavky! (A to zdaleka nebyly „bikini“!) Vlasy měly pěkně upraveny, prsa vyvinutá a tělo kulturně vyšlechtěné! (Radost pohledět!)

Proti nim šla naše starší ženská. Když viděla, že by musela potkat tu hříšnou nahotu — ty nehaňby — vlezla do dvorku číslo 87. A teprve až ony krasavice přešly, odplivla si a pokřičovala se! Já jsem popošel dál a táži se oně robky: Co to byly zač?

„Nevím, ale já se na tu nahotu nemohu dívat!“

„No“ — pravím — „já bych je raději viděl zblízka, jakou mají pleť...“

„Nehaňbo!“ a odešla uraženě.

Já jsem si v duchu pomyslil: „Ale, stařenko — copak jste na tom ženském těle tak ošklivého „zbáidla“? Přece — zdravé, krásně vyvinuté ženské tělo — to je právě bohatství! Vždyť nad takovým něčím se i Pámbu nebeský usmívá a co teprv chlapi v Luboměři!“

Starý veterán.

V hospodě u jednoho stolu seděla partije mužských, kteří prodělali první světovou. Vzájemně si trumfovali, jaké boje kdo prodělal, jak kulometry štěkaly, granáty praskaly a oni — jak hrdinsky se při tom zachovali.

U vedlejšího stolu je poslouchal starý válečný veterán, který opravdu prodělal válku na deseti frontách. Když to jejich vychvalování už nemohl přenést přes náтуру, postavil se na dřevěné nohy a nebojácně řekl:

„To všechno nic není! Vy jste stříleli ze zákopů, ale my šli proti nepříteli po volném poli, na bajonety! To byla vojna — to se to pchalo!“

V hospodě najednou ztichli a vyvalovali oči. Jen hostinský nepravil nic, ale v duchu si myslil: „Jen počkejte — však já to vaše vychvalované hrdinství vyzkouším!“ Odešel do světnice, vytáhl starý revolver, odstranil kuličky a náboje uspal zátkami. Vkročil do hospody a najednou vystřelil rovnou k nohám sedících hrdinů. Všichni se lekli a kdo měl nohy, utekl. Jen starý veterán zůstal klidně sedět. Hostinský ho poklepal po rameni:

„Teď se ukázalo pravé hrdinství! Co si přejete, abych vám za to nalezl?“

Starý veterán se mírně nadzvedl a řekl v tichosti a velmi diskrétně: „Pít nebudu, ale jestli můžete — doneste mi druhé kalhoty!“

Krávy družstevní a záhumenkové.

Při svodu do kravína někteří pro své kravky slzeli, ale tu nejllepší si přeci jen nechali doma.

Ale co dál? — Co ti malí kravičkáři, kteří mají jen tu svou záhumenkovou tesklivou krávu, která jim však chce sama v chlévě zmrznout?

Milý křesťane — zde se neukazuje nic jinšího než něco pro druhou „kozou“ z JZD „přišmerdití“!

A to je ten nerovný boj na dnešní dědině!

Záhumenkové krávy se pasou na jezeďáckém a ty chuděry družstevní stojí celý rok v kravíně na řetězech uvázané a ještě k tomu — s u š í h u b u !

Ne, že by je nevyvedli z kravína — ach, ano — zcela určitě je vyvedou pod širé nebe, když — když — HORÍ KRAVIN!

Zázrak u záhumenkářů?

Staří dobří hospodáři vyprávěli, že kdo chce uchovat krávu, musí mít nejmíň šest měřic polností. A tak za stavu soukromnického chovali někteří chalupníci při dvaceti měřících tři kusy hovězího a ještě měli krávy dosti mizerné!

Dnes se dějí v chalupách zázraky:

Někteří ž a b a ř i mají všeho všudy dvě a půl měřice i se zahradou, ale s v o j i kravku mají pěknou, kulatou a dokonce i rozežraně vybíravou.

Zvlášť pěkné „záhumenkové krávy“ mají ti družstevníci, kteří mají dobrý přístup k družstevnímu futerníku a — nebojí se h ř í c h u !

Jsou to osoby, které se řídí vlastním příkázáním: Kdo nekrade a necigání — ten na záhumenec krávu neuchová! Leda, že by se stalo něco jako — div divoucí:

ZÁZRAK??

Dnes? — Za socialismu??

Přejeme lidovému písmáku Rudolfovi Míkovi, aby jeho pětasedmdesátka byla pouze ohlédnutím za vykonanou prací, malým zastavením na dlouhé cestě — aby v letech moudrého podzimu života popsal ještě desítky svých písmáckých sešitů, ve kterých by učil dědináře r o z u m ě t době, ve které žijeme, a DOBA aby přes Mika rozuměla dědinářům!

O zvláštním postavení starojičínského dialektu v severním úseku východomoravských nářečí

Josef Skulina

1. Současný výzkum českých nářečí v širším smyslu (českých, moravských, slezských) z hlediska jazykově zeměpisného ukazuje, že mezi velkými nářečními oblastmi (českou, hanáckou, východomoravskou, lašskou) sice existují ostré předěly, vzniklé veskrze diferenčními hláskoslovnými rozdíly *ej, ou (střec, mouka) : é, ó (stréc, móka) : í, ú (stríc, múka) : y, u (stryk, muka)*, ale že jsou zároveň překlenuty širokými přechodovými pásy, v nichž se objevují místy ve větší míře, místy v menší míře znaky obou sousedních oblastí. Dobře je to vidět na hranici nářeční oblasti lašské a východomoravské (moravskoslovenské), které jsou od sebe odlišeny některými znaky, např. laš. *vyrba (vrba, vryba)*, akuz. sg. *mje, fe, se*, měkkost souhlásek *d, t, n* před *e* (z pův. *e* a *jer*) a zčásti měkkost souhlásek *s, z* (2. os. pl. *ved'ete, nesete; s'eno, z'ima*), ztráta kvantity (*stryk, muka*) : moravskosloven. *vrba*, akuz. sg. *mja, ta, sa*, tvrdé souhlásky *d, t, n* a *s, z* (2. os. pl. *vedete, nesete; seno, zima*), zachování kvantity (*stríc, múka*) aj.¹⁾ Nejde tu o úplný výčet diferenčních znaků, jimiž se odlišují nářečí lašská a východomoravská, ale i ten nám stačí k tomu, abychom rozlišovali dvě zcela samostatné nářeční oblasti v rámci českých nářečí v širším smyslu, i když se v nich vyskytuje mnohem více shod než rozdílů, zachovaných zde ze staršího českého stavu společného zároveň nářečím hanáckým, např. skupina *šč (ešče), zh (zhořet)*, krátkost v slovech *skala, jama*, nepřehlasované tvary *slepica* apod. Přestože se vyskytuje mezi nářečními oblastmi lašskou a východomoravskou řada diferenčních znaků, přece na pomezí obou těchto oblastí vznikl přechodný pás, který tvoří fakticky severní úsek východomoravských nářečí v povodí Bečvy od Lipníka n. B. po Velké Karlovice, v němž se objevují některé lašské znaky, např. rozdíl mezi *i* a *y* (*biť : byť*), *l a l* (*ona kapla : kapla = kaple*), *žutý (žutý), pylný, on nés*,

¹⁾ Vzájemnou souvislost i rozhraničení mezi nářečím lašským a východomoravským (moravskoslovenským) vystihl už Boh. Havránek v Čs. vlastivědě III, Praha 1934, s. 92—101.

sedum proti moravskoslovensky setřenému **i** a **y** (**biť** = 1. bít, 2. být), **l** a **l** (**kapla** = 1. ona kapla, 2. kaple), **žltý, plný, on nésl, sedn.** Na základě těchto znaků můžeme usuzovat, že vázanost mezi oběma těmito oblastmi byla v minulosti mnohem užší, než je tomu dnes. Z detailnějšího studia nářečního stavu v severním úseku východomoravských nářečí by pak vyplynulo, že směrem k východu (Rožnovsko) lašských znaků přibývá v daleko větší míře než směrem k západu (Hranicko), jak vidíme např. z existence morfologizovaných tvarů typu **narodzeny, vysvobodzeny**, záporky **ňi aj.**

Když jsme si takto vymezili zhruba nářeční situaci na pomezí nářeční oblasti lašské a východomoravské, můžeme podat nyní stručný výčet nářečních typů v severním úseku východomoravské oblasti.²⁾ V západní části, s přehlasovanými tvary **jehňe, kuře, mje, ťe, se**, jsou tři výrazné nářeční typy: hranický s variantou severohranickou, hustopečský a kelečský s variantou západokelečskou. Ve východní části, s nepřehlasovanými tvary **jahňa, kuřa, mja, ťa, sa**, se vyskytují tyto nářeční typy: spálovský, starojičínský s variantou bernartickou, hodslavickou, mořkovskou a veřovickou, valašskomeziříčský s variantou podolskou a lešenskochoryňskou, rožnovský a vsetínský. Všechny tyto nářeční typy a varianty jednak navzájem úzce souvisí, jednak se od sebe liší. Rovněž ani hierarchicky nestojí jednotlivá nářečí na stejné úrovni; některá se váží úže k nářeční oblasti lašské, jiná zase k ostatní oblasti východomoravské. Ať je tomu tak či onak, fakt je ten, že uvnitř severního úseku východomoravských nářečí zaujímá svérázné postavení nářeční typ starojičínský s variantou bernartickou, hodslavickou, mořkovskou a veřovickou.³⁾

2. Čím je způsobena ona svéráznost nářečního typu starojičínského s variantou bernartickou, hodslavickou, mořkovskou a veřovickou? Máme-li odpovědět na tuto otázku, musíme říci, že je dána řadou specifických nářečních znaků, jimiž se vyčleňuje nářeční typ starojičínský s variantou bernartickou, hodslavickou, mořkovskou a veřovickou ze souboru ostatních východomoravských nářečí. Protože je naše problematika komplikována tím, že diferenční znaky nářečního typu starojičínského s variantou bernartickou, hodslavickou, mořkovskou a veřovickou nejsou vlastní pouze jim, ale že se tvary nářečí starojičínského vyskytují také v sousedních nářečích (např. lok. sg. **ve staveňum**, gen. pl. **chlapůch, kozích, staveňích**, lok. pl. **o chlapech, rybech, polech**), jakož zase uvnitř nářeční varianty bernartické, hodslavické, mořkovské

²⁾ Podrobný obraz o nářečním rozrůznění v severním úseku východomoravských nářečí podal Jos. Skulina v kn. **Severní pomezí moravskoslovenských nářečí**, Praha 1964.

³⁾ Tuto skutečnost vystihl už Fr. Bartoš, který v **Dialektologii moravské I**, Brno 1886, str. 59–96, mluví v rámci nářečí valašského o různorečí rožnovsko-karlovském, hranickém, starojickém a kelečském.

a veřovické nalézáme znaky shodné i rozdílné jim samým (např. 2. os. pl. **vedeťe**, lok. pl. **o krávoch, kozoch**, imp. **kubma, podma**), zaměříme se pouze na nářeční typ starojičínský a vyloučíme svéráznost nářeční varianty bernartické, hodslavické, mořkovské a veřovické.⁴⁾

Nářeční typ starojičínský charakterizují nepřehlasované tvary typu **pršať** (podobně je tomu na Valašskomeziříčsku) proti přehlasovaným tvarům **pršet** na Hranicku, Kelečsku a Rožnovsku; z nepřehlasovaných tvarů nalézáme na Starojičínsku dále 2. sg. **do obila, zela** (resp. **do obilá**), ačkoli jsou zde už běžnější tvary **do obilí, zeli**, jak se zaznamenává z Hůrky, Vlčnova, Loučky, Jičiny, Kojetína a Palačova. Protože na Valašskomeziříčsku a Rožnovsku jsou tvary **do obilé**, dá se říci, že se typ **do obilí** šíří na Starojičínsku jednak ze sousedního Hranicka, kde je 2. sg. **do obilí** náležitě, jednak vlivem spisovné češtiny. K dalším tvarům, které převládají na Starojičínsku a jež je možné považovat za tvary tradiční, řadíme přecházení substantiv zakončených na **-s, -z, -sa, -za** (**les, vůz, kosa, koza**) k měkkému sklonění. U maskulin je **v lesi, na vozi**, nom. pl. **lese, voze** téměř na celém Starojičínsku — stejně je tomu tak na ostatním území — mimo Hůrku, Vlčnov, Starý Jičín, Janovice, Palačov — podobně na Rožnovsku — kde jsou tvary **lesy, vozy**. Z feminin se uvádějí tvary typu **bez kose, koze, o kosi, kozi, ty kose, koze** téměř z celého pomezí — mimo Rožnovsko, kde jsou tvary **ty kosy, kozy** ve shodě se spisovným jazykem. Z ostatních tvarů je možné se zmínit o číslovkách **dvum, dvuch, dvuma; třé, štyřé**, part. I-ovém **on ved** a imperativu **sedňite**, které spojují Starojičínsko z jedné strany s Hranickem, z druhé strany pak s Valašskomeziříčskem a Rožnovskem. Nelze opominout ani zbývající specifické rysy nářečního typu starojičínského. Jsou to: podoba **pozur**, lok. sg. **f průtům**, instr. sg. **pod lavicum**, gen. pl. **chlapůch, kozích**, lok. pl. **o chlapech, mezech**. Současné jazykové zeměpisné šetření prozrazuje, že se podoba **pozur** udržuje v Hůrce, Vlčnově, Louče, Jičině, Kojetíně, Straníku, Hostašovicích, kdežto podoba **pozor** je na ostatním území veskrze. Tvar **f průtům** se zaznamenává ve Straníku, Hodslavicích, Veřovicích, Luboměři, jinak je v nářečí starojičínském podoba **f průtů** jako je tomu na Valašskomeziříčsku a Rožnovsku proti tvaru **f průtí**, jenž se vyskytá na Hranicku a Kelečsku, dále instr. sg. **pod lavicum** se zachycuje rovněž ve Straníku, Veřovicích a Hodslavicích, zatímco podoba **pod lavicu (lavíců)** převládá na Starojičínsku jako na ostatním území, dále gen. pl. typu **chlapůch, kozích** je běžný na Starojičínsku veskrze, kdežto tvar **kozích (kozich)** má rozsah menší (Starojická Lhota, Jičina, Kojetín, Straník, Hůrka, Starý Jičín) proti podobě **chlapů, kozí**, s níž se setkáváme na většině území. Lokálová podoba **o chlapech, mezech, rukech, polech** se udržuje na Staro-

⁴⁾ Charakteristika nářeční varianty bernartické, hodslavické, mořkovské a veřovické je natolik výrazná, že by bylo možné hodnotit tyto varianty jako samostatná nářečí. Jejich studium by vyžadovalo zvláštní pozornosti, jak to učinil Ad. Kellner v čl. **Hodslavské nářečí**, sb. Palackého rodná obec, Hodslavice 1958, str. 205–211.

jičínsku poměrně houževnatě a přesahuje do nářeční oblasti hustopečské, kelečské a hranické proti běžnější podobě **o chlapoch, mezách, poloch** na ostatním pomezí.

3. Z toho, co jsme uvedli výše, vidíme, že na základě uvedených znaků (**pršat, do obilá**, nom. pl. **lesy, vozy, on ved**, imp. **sedňte**, číslovky **dvum, dvuch, dvuma, třé, štyřé, pozur**, lok. sg. **f průtům**, instr. sg. **pod lavicum**, gen. pl. **chlapúch, kozích**, lok., pl. **o chlapech, mezach, polech**), vyskytujících se v sousedních nářečích i na ostatním území českém, je možno uvést toliko tři znaky, které typizují nářečí starojičínské v severním úseku východomoravských nářečí. Jsou to: podoba **pozur**, instr. sg. **pod lavicum (lavícum)**, lok. pl. **o chlapech, mezach, polech**. Ale ani o těchto tvarech nelze říci, že jsou specificky starojičínské, protože se s nimi setkáváme místy porůznu na ostatním českém jazykovém území (ve Slezsku, na Moravě a v Čechách). Tato skutečnost nás vede k tomu, že neuvádíme nářečí starojičínské jako nářeční jádro s vlastními novotami (inovacemi), jako je tomu např. v hanáctině, které by vznikly nezávisle na ostatních nářečích českých v širším smyslu a vydělovaly by tak nářeční typ starojičínský zřetelně z jejich souboru. Vzhledem k této skutečnosti, že se v nářečí starojičínském zachovávají typické nářeční znaky (hláskoslovné a tvaroslovné), můžeme říci, že nářeční typ starojičínský má zvláštní (svérázné) postavení v severním úseku východomoravských nářečí.

Stálo by za to sledovat, za jakých historických okolností se tak dalo, ale tato problematika stojí mimo rámec našeho článku. Snad se budeme moci k ní vrátit jindy.

Žárový hrob slezské kultury v Bernarticích nad Odrou

Jaroslav Král

V září 1961 byl ohlášén A. Turkem a JZD v Bernarticích nález pravěkých nádob. Došlo k němu při výkopu kanalizační a vodovodní sítě nedaleko novostavby vepřína. Naleziště se prostírá na jihozápadním svahu kóty 275,8 nad místní starou pískovnou a lomem.

Dle výpovědi dělníků, kteří předměty vyzvedli, a ohledáním místa samého laborantem archeologického ústavu P. Ondráčkem jsme zjistili dále uvedené skutečnosti. Hrob se nacházel v hloubce 160 cm od dnešního povrchu ve žlutém slínu a od okolní hlíny se nijak neodlišoval. Nejhlouběji byla mísa (obr. 2), na ní ležel šálek (obr. 3). Vše překrývala větší zásobnice (obr. 1). Ze zbytků výplně mísy jsme vyplavili tři maličké zlomky přepálených kůstek a nepatrné zbytky popela.

Popis nálezů: Inv. č. 22-1/61. Obr. č. 1. Spleená a částečně doplněná zásobnicová nádoba barvy žlutohnědé. Povrch na hrdle vyhlazený, na ostatním těle zdrsněný. Nízký okraj je zaoblený, hrdlo odděluje od těla plastická důlkovaná páska, přerušená snad původně čtyřmi pupíky se dvěma vrcholy, z nichž se dochovaly dva. Dno je mírně odsá-

zeno. Hlína je silně ostřena pískem a vypálena na lomu do černé barvy. Rozměry: výška 41,2 cm; průměr okraje 37,9 cm; průměr dna 22,5 cm.

Inv. č. 22-2/61. Obr. č. 2. Stepaná mísa černé barvy s nízkým prohnutým hrdlem, odděleným od těla výraznou podélnou hranou. Jediné ucho vychází z hrany a nasedá v polovině prohnuté stěny hrdla. Okraj nádoby je zvlněný. Jemná hlína byla vypálena do hnědočerné barvy. Povrch je hlazen se stopami leštění. Rozměry: výška 10,2 cm; průměr okraje 29,5 cm; průměr dna 9,6 cm.

Inv. č. 22-3/61. Půlkulovitý splený šálek s páskovým uchem, zdobený čtyřmi po celé délce probíhajícími žlábkami, vyvýšeným nad okraj. V místě ucha je stěna vyhnuta do středu nádobky. Dno je malé a je vytvořeno hlubším kuželovitým vtlačáním stěny dovnitřku šálku. (T. zv. umbo). Jemně plavená hlína je vypálena do tmavě okrové barvy. Povrch je všude vyhlazený, uvnitř zcela tuhován, na vnější stěně jen v horní polovině. Rozměry: výška 6,8 cm; s uchem 9,1 cm; průměr okraje 14,6×11,4 cm; průměr dna 3,2 cm.

Z uvedených nálezových okolností vyplývá, že tu běží o žárový hrob z bronzové doby, který můžeme zařadit do t. zv. slezské kultury, jak se s ní setkáváme v oblasti severní a střední Mo-

ravy kolem počátku prvního tisíciletí před naším letopočtem. Nádoby jsou uloženy v pravěkém oddělení Slezského muzea v Opavě.

Místní názvy na Odersku

Alois Gregor

Veselí (2. pád do Veselí, 6. pád na Veselí, přídavné jméno veselský), ves, ležící 3 km na západ od Oder na vysoké náhorní plošině. Poněmčila se v 17. stol. (srov. Slezský sborník 1953).

Doklady o tvaru jména obce v pramenech: 1374 incolae de Vesele (A. Rolleder, Geschichte der Stadt Odrau, str. 45); 1530 ves Veselé (Wessele); Staněk Dvořák z Veselí z nějakého kusu rolí a z líchy, ještě slove Lazisko, dává 35 grošů (nedatovaný urbář panství hranického a helštýnského, zemědělsko-lesnické oddělení Stát. archivu v Třeboni, sign. II 163/4, fol. 109 r.). — Staněk Dvořák z Veselí dává rži ospané z Laziska 2 a 1/2 měřice rži a ova tolikéž, tamtéž, folio 139 v. — 1555 Veselí, Prasek, Historická topografie země Opavské X/15, rukopis ve Stát. archivu Opava; 1608 Wessidl, Stát. archiv Opava, SZR — mustruňk 1608; 1611—1620 Wessidel, Wessidl (střídavě), nejstarší oderská matrika na různých místech, tamtéž; 1629 Wessidel, Zukalova pozůstalost, heslo Veselí, tamtéž; 1636, 1638 stejně (A. Turek, Soupis urbářů Ostravského kraje, str. 70—71; 1707 Wessidel, Rolleder str. 239; 1720—1724 Wessidel, Stát. archiv Opava, Karolinský katastr, sv. XI, XX.

1857 Wessidel, Řehoř Wolný, Kirichliche Topographie 1/III str. 211. V letech 1880—1930 uvádějí statistické lexikony tentýž tvar, v českém znění Veselí, podobně jako statistické lexikony pro léta 1950—1965.

Jméno Veselí vzniklo úžením ze staročeského slova veselý; je to substantivum přídavného jména veselý a znamenalo původně podle Jungmanna Česko-německého slovníku (díl V., str. 75) radost, veselost, veselý čas, slavnost. V lašském dialektu znamená slovo veselý resp. veselí také svatbu.

Véska (druhý pád do Vésky, 6. pád o Vésce, přídavné jméno vesecký), ves, která leží na vysoké náhorní planině 6 km severně od Oder. Je pravděpodobné, že Malá Kaménka uváděná v pramenech poprvé 1374 (Camentz minor, Rolleder, str. 45), je totožná s Věskou.

Poprvé se nazývá pod jménem Véska roku 1555 (Prasek, Historická topografie, X/14); 1571 lidé z Veskej (Prasek, tamtéž, díl I, str. 182 — jde tu však asi o zkomoleninu nebo o tiskovou chybu); r. 1608 se osadníci nazývají die Dorffler, Derffler — mustruňk uts.; r. 1610 Dörflein (Stát. archiv v Opavě, titulní list nejstarší oderské matriky; v téže matrice v letech 1612—1627 se ves píše ve tvaru Dörfle, Dorffle, jen k r. 1613 Dörflein); r. 1636 Dörfle, 1683 Dörfel (Turek, Soupis, str. 71); 1646 von Dörfler Kirchen (Rolleder, str. 193); 1707 Dörfle (tamtéž, str. 239); v letech 1720—1724 Dörfel, Stát. archiv Opava, Karol. katastr, Opavské vévodství, sv. XI, XX.

V letech 1842 a 1854 v Catalogích cléri se obec uvádí pod českým názvem

Weska, pod německým názvem Dörfel. R. 1857 česky Veska, německy Dörfel (Wolný, 1/III, str. 187).

Véska je zdobnělina k základnímu substantivu ves.

Vitovka (2. pád Vitovky, 6. pád ve Vitovce, přídavné jméno vitovský), ves, nyní osada, ležící 3 km severně od Oder, byla vybudována roku 1773 pod názvem Werdenberg jako kolonie na místě dvora a byla nazvána po hraběti Werdenbergovi, pánu na Odrách (Rollender, str. 347).

V Catalogích cléri r. 1842 se nazývá po česku Wittberg, po německu Wenderberg, r. 1854 po česku Witberk, po německu stejně jako 1842. R. 1857 uvádí R. Wolný, KT 1/III, str. 180 český

tvar Vitberk, německy Werdenberg. Tyto tvary se používaly v letech 1880 až 1930 ve statistických lexikonech, s tím rozdílem, že se někdy píše Vitberk. R. 1951 (Statistický lexikon obcí, Praha 1955, str. 304) byl zaveden nynější název Vítovka libovolnou a ne zrovna šťastnou úpravou někdejšího německého názvu.

Poznámka redakce: Obdrželi jsme rozsáhlý článek doc. Dr. Aloise Gregora z Purkyňovy university v Brně o místních názvech v bývalém soudním okrese Odry. Jednotlivá hesla budeme postupně uveřejňovat v našem vlastivědném sborníku.

Pověst o pobytu templářů na Štramberku

Josef Svátek

K zajímavým pověstem, které obsahují v sobě zmatené historické skutečnosti, různě uzpůsobené v lidovém podání a přejaté do literárních zpracování nebo naopak, náleží pověsti o templářích. Některé z nich obsahují neskutečné hrůzyplné děje. Jiné naopak označují některá místa jako zaniklá sídla templářů a uvádějí někdy i léta, kdy tato místa prý byla v držení templářského řádu. Obě skupiny pověstí

jsou rozšířeny po celé Evropě a jsou zastoupeny i na Moravě a v našem Slezsku.¹⁾

Do druhé skupiny se řadí pověst o pobytu templářů na Štramberku, kterou uvedl do literatury první Tomáš Pešina z Čechorodu r. 1663.²⁾ Od něho ji přejímali moravští dějepisci a místopisci 18. století jako historickou skutečnost. Především to byli Pilař a Moravec, kteří ve svém díle o politických

a církevních dějinách Moravy roku 1785 napsali, že templáři vlastnili na Moravě více hradů, jako Štramberk nedaleko Hukvald.³⁾ Po nich to byl František Josef Schwoy, jenž při popise městečka a hradu Štramberka r. 1794 uvedl, že brzy po r. 1241 přešel zdejší hrad do majetku templářského řádu a po jeho zrušení v roce 1311 i s městečkem do rukou moravského markraběte.⁴⁾ Od těchto autorů se dostal nesprávný údaj o templářích do příručky „Kurzgefasste Geschichte des Landes Mähren“, str. 97, a konečně do článku v časopise „Patriotisches Tagblatt“, roč. 1802, str. 1208. Všech těchto zmínek použil s udáním příslušných autorů a jejich spisů jako pramene naposled moravský historik a sběratel pověstí o templářském řádu v 1. pol. 19. stol. Horký, který se přidržel formulace Schwoyovy.⁵⁾

V dochovaných historických pramenech není však nikde zmínky o templářích na Štramberku. Nepřímým důkazem je i okolnost, že majetek johanitů, kteří byli dědici templářů, se po r. 1312 nezvětšil o Štramberk, přesto, že tu byla velmi blízká johanitská komenda v Opavě.⁶⁾ To dostačuje plně ke zjištění, že hrad Štramberk spolu s městečkem nikdy templářům nepatřil. Tvzení o pobytu templářského řádu na něm patří do oblasti pověstí.

Poznámky:

- 1) Josef Svátek, Pověst o templářích v Odrách, Vlastivěda Ostravského kraje, Vítkovsko, 1960, kde uvedena též veškerá hlavní literatura světová i naše o templářích. Zde také vyjmenována všechna místa na Moravě a ve Slezsku, kde podle pověstí měli sídlit templáři, i citovány listiny se zmínkami o moravských templářích.
- 2) T. Pešina z Čechorodu, Prodromus Moravographiae, to jest Předchůdce Moravopisu, obsahující summovní vejtah všeho toho, co v týmž Moravopisu, kterýž na světlo se hotoví, obšírně položeno bude (Litomyšl 1663), III, kap. V, § 20.
- 3) Adolf Pilař a S. Floro — František Moravec a S. Antonio, Moraviae historia politica et ecclesiastica, I (Brno 1785), str. 184—185.
- 4) F. J. Schwoy, Topographie vom Markgrathum Mähren (Vídeň 1794), III, str. 189—191.
- 5) J. E. Horký, Die Tempelherren in Mähren. Sagen, Untersuchungen, Geschichte. Mit einem Anhang über die wirklichen und vorgeblichen Besitzungen der Tempelherren in Böhmen (Znojmo 1845), str. 166—167.
- 6) Jos. Svátek, Visitace maltézských velkostatků ve Slezsku roku 1536 (Opava 1956), kde shrnuta všechna literatura o johanitské (od r. 1530 maltézské) komendě v Opavě.

Vzpomínky na fojtovskou Šustalovu rodinu

Emil Hanzelka

Nevíme, kdy bylo kopřivnické fojtství postaveno. Ve dvoře fojtství dosud stojící „Fojtova lípa“ má v objemu 3,70 metru a je stará asi 250 let.

Kopřivnické fojtství bylo dědičným. Roku 1755 koupil fojtství od fojta Jury Kubíka sedlák Tomáš Šustala z Drnholce za 540 zl. ř. Roku 1790 převzal fojtství Jakub Šustala za 600 rýnských, roku 1810 syn Ignác Šustala za 2000 zl. a roku 1834 syn Jan Šustala za 1400 zl.

Fojtství bylo postaveno v centru staré Kopřivnice u tehdejší hlavní cesty „stareho zahumni“, vedoucí okrajem vesnice k Příboru, ke Štramberku a Černým lesem k Frenštátu. Od fojtství vedla také přímá spojovací cesta ke dvoru (dřívější tvrže) v Závěšicích a stará hradecká cesta „Hučnica“ na Hukvaldy.

Původní budova fojtství byla dřevěná, až fojt Jakub Šustala postavil na téměř místě budovu zděnou. Při opravě fojtství našel jsem roku 1958 na stropním trámě vrytý nápis:

JAKOB SCHUSTALA WISTAWIL
S POMOCI BOŽI Z NAKLADEMST
WIM TESARSKI MAGSTER
ANDRES PRASCHIWKA AD 1789

Budova fojtství dlouhá 26 m a široká 15 m s mansardovou střechou byla rozdělena síní 4 m širokou ve dvě půlky. V části východní měl fojt svůj byt, a to

kuchyň, reprezentační pokoj se štukovým stropem a za příčnou chodbou ložnici. U příčné chodby, přístupné z hlavní síně, byly dvě místnosti, které sloužily asi za fojtův výminek. V západní půlce u cesty byla velká hospodská místnost zvaná „šenk“ spojená s kuchyní a s zvláštní místností zvanou „extrovňa“ pro honoraci.

U fojtovy lípy ve dvoře konával fojt porady a soudil provinilce a měl pravomoc dáti jim vysázení kyjem „pěťadvacet“ na lavici, která do pozdní doby nacházela se ještě v síni fojtství. U vchodu do síně fojtství nacházela se studna na pitnou vodu (dnes je již zasypaná) a velká studna na užitkovou vodu a pro dobytek nachází se ještě dodnes v zahradě u dvora.

Ze dvora vedla vrata na hlavní cestu a cesta na náves u starého hřbitova. Povyše fojtství stával fojtův mlýn č. 121 s rybníkem, který bral vody ze Šutýrový studánky na svahu Červeného Kamene. Mlýn byl zbořen roku 1961. U fojtství byly dvě velké ovocnářské zahrady.

„Fojtův šenk“ byl jedinou hospodou ve staré Kopřivnici, proto se v něm i tancovalo a hrálo na cimbál, housle, klarinet i na dudy. Však se nám z té doby zachovala kopřivnická písnička: Basrmanku jednooky, jednooky, zahraj ty nam kusek polky. „Basrmanek“ byl

jednookým kopřivnickým dudákem. Původní cimbál z té doby byl nalezen na půdě školky.

Nejrušněji oslavoval se „na šenku“ začátkem listopadu kopřivnický „kermaš“ (posvícení), na Bartoloměje „kopřivnicka put“, „propijala sa tu koža po něbožčikach“ a sedláci propijali tu i své grunty.

Hrávaly se zde krajové tance, jako: Pilky, Trnka, Dratenik, Trojak, Žid, Kača, Mašinovy, Požehnany, Hubičkovy, Šatečkovy, Kovařsky, Řeznický, Svin-sky, Metlovy, Susedsky, pak minety (menuety), mazurky, třásáky, kvapíky, šlapáky, polky a valčíky.

Při tancích zpívaly se kopřivnické písničky.

Tak tanec menuet s proplétáním s písničkou:

Udělam sa ja bystrym sokolem,
co un poleti vrchem a dolem,
a ja tvoja něbudu a za tebe něpujdu.
(6 slok).

Fojtovi synové bývali vždycky furianty, proto se o nich zpívala písnička:

Ti fojtovi synove maju botky cinove,
podkověny z oceli,
so to chlapci veseli.
Kopřivnicke děvčice daly dělat radlice

a že budu oravať, maryjanek sejavať.
Maryjanek pěkný je,
fojtuv synek švarny je,
dyby ja ho dostala,
ja by se s nim vyspala.

Chlapeckým nápojem bylo pivo, dovážené z panského pivovaru na Hukvaldech. Pilo se z „tuplaku“. Popijely se i kořalky, jako „čista režna, kminka, fefrmincka a hořka“. Děvuchy popijely sladké rosolky. Víno bylo výsadou pánů v extrovně.

K půlnoci byla nálada již divočejší a začaly se zpívat kopřivnické písničky legrační:

Kalamajka myk, myk, myk,
oženil se stryc Chmelnik
a vzal sobě Chmelnicu
s roztrhanu leknicu.
(3 sloky).

Aj živo, živo, pujděm na žnivo
k takovému sedlakovi, co dava malo.
Aj živo, živo, pujděm na pivo
K takovému šenkyřovi, co leje darmo.
Dyž sem šel okolo humen,
potkal sem tam kostelnička s bubnem,
ja sem lump, ty si lump,
kostelnik je velky lump.
My smy všeci dohromady lumpi,
propili smy v Kopřivnici grunty,
ja sem lump, ty si lump,
Šustalik je velky lump.
(5 slok).

Však sedlák Šustalík ten svůj grunt také skutečně propil.

Veselost stoupala, šenkýřka nalévala a fojt psal klidně křídou na černou tabuli „na gebeno“. A sedláci propíjeli u fojta i svoje gatě, jak to dobře vystihuje kopřivnická písnička:

Vypil, vyžhrál, Pambu mu požehnal,
dyžs vypil, daj naleť,
pujďeš domu bez galet.

Druhý fojt ze Šustalovy rodiny Jakub Šustala, který postavil nové zděné fojtství, byl z kopřivnických fojtů nejproslulejším a byl nazýván „fojtem velkým“. Měl mnoho dětí a to: Ignáce, Jakuba, Jana, Josefa, Antonína, Tomáše, Terezii, Marii, Kláru a Annu. Nás budou zajímat synové Ignác a Jakub.

Nejstarší syn Ignác Šustala zdědil fojtství. Narodil se 8. 7. 1788, zemřel 5. 5. 1833. Za manželku měl Apolonii, dceru rolníka Drozda z Tiché č. 39, která se narodila 10. 2. 1792 a zemřela 19. 12. 1828. Zdávkou měli 21. 10. 1810 v Tiché.

Ignácův mladší bratr Jakub Šustala byl koželuhem a měl za manželku Apolenu rozenou Veřmiřovskou. Zámožný bratr fojt postavil mu na okraji své zahrady u starého hřbitova dřevěnou chalupu, dnes již zbořenou.

Do uvedené chalupy Jakuba Šustaly byl později přenesen fojtův šenk z fojtství. Hospůdka nazývala se tu „U harfy“ a poslední šenkýřkou v ní byla čiperná Tonka, o níž zachovala se písnička:

Šenkyřenka naša stojí u šenkvasa
s košulenkou vygajdanu kolem pasa.

Po fojtu Ignáci Šustalovi zdědil fojtství jeho syn Jan Šustala, který pro svůj plnovous byl nazýván „Fusač“ a který měl za manželku Alžbětu Peřino-

vou z Příbora. Jeho mladší bratr Josef Šustala ztratil se ve světě.

Nejmladší bratr Ignác Šustala narodil se 7. 12. 1822 a zemřel 29. 1. 1891 ve Vídni. Za manželku měl Johanu rozenou Feixovou, dceru dělníka z Kopřivnice, narozenou 4. 9. 1824, která zemřela 12. 9. 1905. Tento Ignác Šustala stal se nejvýznačnější osobou ze Šustalovy fojtovské rodiny, neboť byl zakladatelem kopřivnické vozovky.

S dovolením svého bratra fojta Jana zřídil si v hospodářské budově na fojtství dílnu, v níž roku 1850 zhotovil svůj první kočár. Na této historické budově byla v roce 1957 odhalena pamětní deska s nápisem: V tomto domě byla zahájena v roce 1850 řemeslná výroba národního podniku Tatra v Kopřivnici.

Posledním kopřivnickým fojtem byl syn fojta Jana Šustaly Julius Šustala, který měl za manželku Marii Zvěřinovou.

Továrnická rodina Šustalova postavila si na fojtově zahradě, přilehlé ke starému hřbitovu, rodinnou hrobku v pseudogotickém slohu.

Hroby posledních fojtů nacházejí se dodnes na starém hřbitově nedaleko uvedené hrobky.

Z význačnějších osobností fojtovy rodiny jmenují ještě bratra posledního fojta Josefa Šustalu, který byl knězem, měl primicie v Kopřivnici a který zemřel mlád v Nezamyslicích. Dále malíře Julia Schustalu, který vyučoval na německé Oberschule v Příboře a jehož originál máme v našem muzeu.

Dlužno ještě dodat, že budova kopřivnického fojtství je chráněna Státní památkovou péčí, která v roce 1957 opravila na hlavní budově mansardovou střechu a renovovala hospodářskou

budovu fojtství, v níž i n. p. Tatra renoval první Šustalovu dílnu a pořídil pamětní desku na ni. Roku 1966 OŠK ONV s Vlastivědným ústavem provedli opravu vnějších omítek na hlavní budově fojtství. Letošního roku provádí se ještě celková úprava všech objektů fojtství a celého terénu, takže v letoš-

ním jubilejním roce bude fojtství důstojně reprezentovat kolébku nynějšího závodu n. p. Tatra.

Prameny: Paměti mé zemřelé matky Marie Hanzelkové, rozené Šustalové. Paměti zemřelé tety mé matky Marie Seibertové, rozené Šustalové. Mé vlastní paměti.

100 let závodu OPTIMIT v Odrách, 1966

A. Hrabec

Vydala správa závodu OPTIMIT v Odrách vlastním nákladem. Zpracoval František Špůrek pod vedením redakční rady. Obálku navrhl František Beňo. Fotografie: O. Mika, Zd. Šimčík a Leo Sedláček. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., Olomouc, provoz 25, Opava.

Publikace je vydána, jak napovídá název, u příležitosti stého výročí založení oderského závodu a byla vydána správou závodu vlastním nákladem v r. 1966. Zpracoval ji František Špůrek pod vedením redakční rady. Je sepsána autory, kteří jsou většinou pracovníky závodu a je také použito pamětí starých dělníků a průkopníků KSČ v Odrách. Brožura je také doplněna mnoha zajímavými fotografiemi, které rovněž výmluvně svědčí o minulosti a současnosti závodu.

V předmluvě a sedmi kapitolách podávají zde autoři celkem pěkný uce-

lený obraz závodu a osazenstva téměř tří generací. Je pamatováno nejen na historii města Oder od nejstarší doby do současnosti, ale jsou zde stručně zachyceny začátky vznikajícího průmyslu na počátku 18. století, hlavně průmyslu textilního. Poučná je stať o kaučuku. Autor se zde srozumitelně zmiňuje o této základní surovině a jakým způsobem ji závod zpracovává.

V dalších sedmi kapitolách je přehledně zachycen vývoj závodu a osudy lidí, kteří zde pracovali, nebo pracují. Autorem první kapitoly je Dr. Fr. Nosek, který pečlivě a takřka statistickou formou popisuje výrobu, výdělky, počet dělnictva a další údaje. Není bez zajímavosti, že uznává za vhodné citovat, že v roce 1890, kdy závod měl 125 zaměstnanců, stačili na zpracování veškeré administrativy pouze čtyři úředníci. V průběhu let se měnili majitelé i název závodu. Jméno Optimit nese závod

od roku 1922. Po osvobození v květnu 1945 se výroba rozšiřuje a stále zlepšuje. Závod získává nová světová odbytiště. Důkazem dobré práce Optimity jsou četná vyznamenání. Druhá kapitola byla napsána podle vzpomínek zakladatele Dělnického domu, Jana Bednářka. Dovídáme se z ní o založení prvních dělnických spolků v Odrách a o jejich činnosti. Úspěšnými stávkami si dělníci aspoň částečně zlepšili své postavení. Stručná třetí kapitola hovoří o ustavení KSČ v Odrách. Strana si získala brzy rozhodující postavení i v městském zastupitelstvu. Odry se trvale zapsaly do dějin dělnického hnutí. Během okupace, kdy byla strana v ilegalitě, přišlo mnoho členů o život, buď byli umučeni, nebo popraveni nacisty. Další, čtvrtá kapitola je psána na základě vzpomínek na práci v závodech za druhé světové války. Solidarita českých a německých dělníků s válečnými zajatci je v Odrách příkladná. V páté kapitole se dozví čtenář o osvobození Oder Rudou armádou, o prvních začátcích nového života v osvobozených Odrách a v závodech. Obsažnější je kapitola šestá. Její autor podává přehled z činnosti ROH po r. 1945. Rychlý vývoj závodu svědčí o dobré práci a spolupráci této masové organizace s vedením závodu. Upevňuje se údernické hnutí a socialistické soutěžení, které přináší dobré ovoce. Dobře funguje ZK ROH, který se stará o zaměstnance i ve chvílích jejich oddechu. Neméně zasluhuje uznání mládež, a to nejen za práci v ČSM, ale i přímo na pracovištích. I mladí se podílejí velkým dílem na tom, co bylo vykonáno. Publikace je zakončena sedmou kapitolou — závěrem. Její slova jsou určena mladým, to je těm, kteří přicházejí, aby nezapomněli

na těžké začátky a aby poctivě pokračovali v práci, kterou před 100 lety začali Odeřští.

I když má knížečka jen 118 stran, je v ní zachyceno jistě všechno, co měl na mysli malý kolektiv autorů. Témata i rozsah kapitol byly voleny vcelku dobře. Publikace poslouží nejen propagačním účelům závodu, ale také kromě některých věcných a textových chyb jako ukázka závodu, jež připravují podobnou brožuru, Do textů se vloudilo několik již zmíněných nevelkých chyb, jako: str. 5 — Chrástová hora — správně má být Chrástavec; str. 6 — odstavec 3, řádek 3 — a Fulštejna. Chybí datum skončení vlády Zvolských; str. 7 — ve 13. a 14. století hlavní příliv kolonistů (ne ve 12.). Už v době před 30letou válkou bylo oderské panství větším dílem německé; str. 9 — Charlotta (ne Schalotta); str. 13 — je škoda, že nebylo přihlédnuto ke spisům Opavské obchodní komory, Krajského soudu a Zemské vlády Slezské v Opavě, ve státním archivu a ke spisům živnostenským bývalého okresního hejtmanství v okresním archivu Opava; str. 53—55 — doplnit ze sborníku: Z dějin dělnického hnutí na Ostravsku 1890—1931 (Ostrava - Opava 1956); str. 62 — poslední věta nelogická; str. 65 — ztratil všechna práva na svou podporu?; a co roku 1917; str. 67 — vymohl koncesi u vévody v Opavě? (konec předposl. odstavce); str. 70 — v období před — snad 10. 10. (ne 15. března 1939), Odry zabrány už 1938. Tyto připomínky nijak nesnižují jinak dobrou kvalitu této publikace. Přejeme velkému kolektivu pracujících závodu Optimity mnoho úspěchů v jejich práci do další stovky.

A. Hrabec

K historii KSČ na Novojičínsku, sborník materiálů z ideologické konference OV KSČ v Novém Jičíně ke 45. výročí založení KSČ ze dne 26. dubna 1966. Do tisku připravil a redigoval autorský kolektiv (J. Čerbák, J. Hanák, Dr. M. Baláš, M. Kolář, M. Hubálek, K. Kadlčík a J. Štindl). Vydal OV KSČ v Novém Jičíně v březnu roku 1966 v počtu 2000 výtisků. Stran 166.

Zásluhou správného pochopení důležitosti vlastivědné práce u rozhodujících veřejných činitelů v okrese Nový Jičín vychází další záslužná publikace, která osvětluje nejmladší fázi dělnického hnutí a dějin KSČ na okrese. Po stručném úvodě M. Koláře, osvětlující účel vydání příručky pro potřebu lektorů, učitelů a ostatních výchovných pracovníků, následují tři prameny doložené studie, a to: Jana Hanáka, Z dějin dělnického hnutí na Novojičínsku v letech 1917—1921, která převážně na základě novinových zpráv, literatury a tištěných pramenů podává hutný obraz konce světové války a poměrů v sociální demokracii, jakož i sleduje vznik KSČ v tomto okrese. Je škoda, že autor jinak znamenitou práci nemohl doplnit archivním materiálem z Brna a z Opavy, eventuálně ze Státního ústředního archivu, a že se z různých důvodů musel pro krátkost vymezené mu doby spokojit jen s materiálem z OAr v Novém Jičíně. Článek Květoslava Kadlčíka, Účast zemědělského proletariátu na Novojičínsku v prosincové generální stávce v r. 1920, je zajímavý tím, že autor vedle četných pramenů se mohl opřít o vlastní vzpomínky ze svého mládí, které prožíval v Bartošovicích. Snad by bylo bývalo vhodné, kdyby byla redakce poněkud zkrátila úvodní partii, které se častěji opakují ze statí Hanákovy. Své velmi cenné údaje mohl autor ještě

také poněkud upřesnit, použitím prací Molischovy, Voženilkovy a Lustigovy. V tabulkách k práci připojených, jinak cenných a zajímavých, se vyskytují některé nepřesnosti; tak Bítov, na str. 76 se uvádí jako smíšený po stránce národnostní, ale na str. následující je správně charakterizován jako český. U panství Petřvald na Moravě není uveden majitel — olomoucká kapitula, a uvádí se, že jeden jeho dvůr ležel v Novém Jičíně (správně má být na území okresu Nový Jičín). Na straně 63 jsou nesprávně uvedeny mzdy mladistvých pod 10 let. Zřejmě tu nejde o dětskou práci, nýbrž o práci mladistvých 14—16letých. Je škoda, že autor nepoužil při své práci spisů okresního a krajského soudu v Novém Jičíně, kde by byl našel v originále i některé další letáky, které by pomohly obohatit výběr příloh k jeho pojednání. Jinak je však práce Kadlčíkova velmi zajímavá a záslužná zvláště proto, že v naší oblasti se touto tematikou podrobněji vlastně dosud nikdo nezabýval. Třetí studii napsal Jaromír Pavlíček pod názvem Politické důsledky krize na Novojičínsku v letech 1929—1934. Tato práce, opřená o četné statistiky a o rozbor hospodářských a sociálních poměrů na okrese, je svým způsobem zpracování rovněž značným přínosem. Je jen škoda, že vypadla u poznámky 112 podrobnější citace pramenů. — Druhou část knihy tvoří vzpomínky dělnických funkcionářů a zakladatelů KSČ R. Kolovrata z Bílovce, J. Branského z Fulneka, H. Stacha z Oder, R. Pešla z V. Albrechtic a A. Randýska ze Štramberka, zaujímavější období 1890—1945. Některé z nich byly přeloženy z němčiny. Tím došlo místy k nejednotnému přepisu jmen z němčiny do češtiny (str. 136, 151, 157 řádek 1). Pirník na str. 137 je Brničko u Uničova. Na str. 138 stojí Hrba-

ta místo Vrbata. Jinak jsou tyto vzpomínky mimořádně cenné svou bezprostředností, někdy dokonce opřeny o další prameny, a jsou doprovázeny poznámkovým aparátem, který usnadní práci uživatelů.

Celkem lze shrnout, že tato pěkně vybavená knížka značí velmi důležitý přínos ke studiu nejnovějších dějin okresu, zejména proto, že přináší velmi mnoho nového materiálu pro vývoj poměrů národnostních, sociálních i hospodářských. Lze ji proto co nejvřeleji doporučit ke studiu všem zájemcům. O její oblíbenosti ostatně svědčí, že je již téměř rozebrána. A. T.

Bohumír Četyna, Radhošť v minulosti a přítomnosti

Vydal koncem roku 1966 Vlastivědný ústav v Novém Jičíně jako zájmovou publikaci č. 4; stran 45, náklad 3000 výtisků, cena neudána.

O hoře Radhošti v Moravských Beskydách se psalo mnoho; od počátku 19. století vyšla řada různých studií i pojednání ve sbornících a časopisech i knižní publikace jako známá Horečkova „Kniha o památném Radhošti“ nebo Obšiváčova práce „Radhošť a Pustevně“. Podle toho zdálo by se, že radhošťské problémy jsou natolik osvětleny, že k nim nelze už mnoho nového přidat. Knižka Bohumíra Četyny dokazuje však pravý opak. Přináší množství zajímavého materiálu s novými pohledy na různé radhošťské otázky a poukazuje na některé problémy, kterými se dosavadní studie o Radhošti téměř nezabývaly. Je to práce poctivá a obsažná, která vznikla na podkladě studia četných pramenů listinného materiálu v archívech i důkladné erudice dosavadní radhošťské literatury.

Četyna přistupuje se znalostí místní i širší krajové historie a s dobrým filo-

logickým fundamentem k vymezení významu Radhoště pro osídlení blízkého okolí, zejména frenštátské kotliny a pro založení samotného města Frenštátu p. R. a sousedních obcí. Osvětluje podrobně a úkoly valašské kolonizace a rozvoj salašnictví na svazích hory Radhoště. S poukazem na četné prameny řeší etymologický původ samotného názvu hory v souvislosti se slovanskou mytologií i s jeho uplatněním v různých podobách jako osobní jméno, jméno osadní, kulturních center, a jméno pohanského bůžka. Původ cyrilometodějského kultu sleduje podle pramenů až do 17. století a jeho vznik zdůvodňuje snahou o vytvoření protiváhy proti kultu pohanskému. Původ názvu Pustevně opírá o lidovou tradici, s níž spojuje i bohatost zkazek o radhošťských jeskyních, které v dřívějších dobách mívaly i praktickou funkci jako sklepy salašníků a sloužily jako úkryty zbojníků. Ve stati o revolučním odkazu poukazuje na přímou návaznost partyzánského hnutí v okolí Radhoště, na zbrojnický odboj a odpor valašského lidu proti feudálnímu útisku v 17. a 18. století. Rozbory filologicko-historické doplnil Četyna kapitolou o ohlasech Radhoště v literatuře a umění a v závěrečné stati vyzvedl význam Radhošťských Beskyd pro přítomnou dobu z aspektu rozvoje turistiky a rekreace. Při tom zdůraznil i potřebu péče o lokality vzácné květeny, pojaté do radhošťské státní rezervace, a uvedl jejich seznam.

Četynova knížka „Radhošť v minulosti a přítomnosti“ i při populárním podání látky je postavena na pevném podkladě bohatého materiálu a lze ji vítat jako potřebný přínos k vlastivědné literatuře pro frenštátskou oblast našeho okresu.

Dr. M. B.

Frenštát pod Radhoštěm, informativní průvodce. Vyдалa komise cestovního ruchu při MěstNV ve Frenštátě p. R. v září 1966; stran 12+2 obálky; cena neuvedena.

Již dávno byla pocítována potřeba vhodného průvodce po městě Frenštátě p. R. Ve snaze vyhovět jí a požadavku vzrůstajícího cestovního ruchu na Frenštátsku vydala komise cestovního ruchu při MěstNV tuto pěknou informativní publikaci, kterou sestavila redakce závodního časopisu Stator, n. p., MEZ Frenštát p. R. Knižku uvádí známá báseň Jaroslava Seiferta „Pozdrav do Frenštátu“; za ní následuje přehled výletních míst v okolí města pod Radhoštěm, seznam jeho historických a kulturních památek a různé informace o ubytovacích a stravovacích možnostech, kulturních zařízeních, službách a dopravních poměrech. Publikace na křídovém papíře je vyzdobena reprodukcemi zdařilých fotografií členů fotokroužku „Klubu pracujících města Frenštátu p. R.“. Je to úhledně upravená brožurka, do níž rád nahlédne nejen cizí návštěvník Frenštátu, ale i místní čtenář, který si připomene památky ve městě, kolem nichž chodí mnozí i s nevšimavostí.

Dr. M. B.

Vydává Vlastivědný ústav v Novém Jičíně.

Redakční rada: Jaroslav Štindl, Ladislav Majkus, Josef Lankočí, Dr. Miloslav Baláš, Miloš Hubálek, Květoslav Kadlčík, Miroslav Kolář, Dr. Adolf Turek, Jaroslav Kolátek, Jan Hanák, Zdenka Genserková.

Obálku navrhl Otakar Zelenka.

Ročník 1967, číslo 1.

Vytiskly Moravské tiskařské závody Olomouc, n. p., provoz 27, Nový Jičín.

Registrováno Sm KNV v Ostravě RM 37 ze dne 28. června 1967.

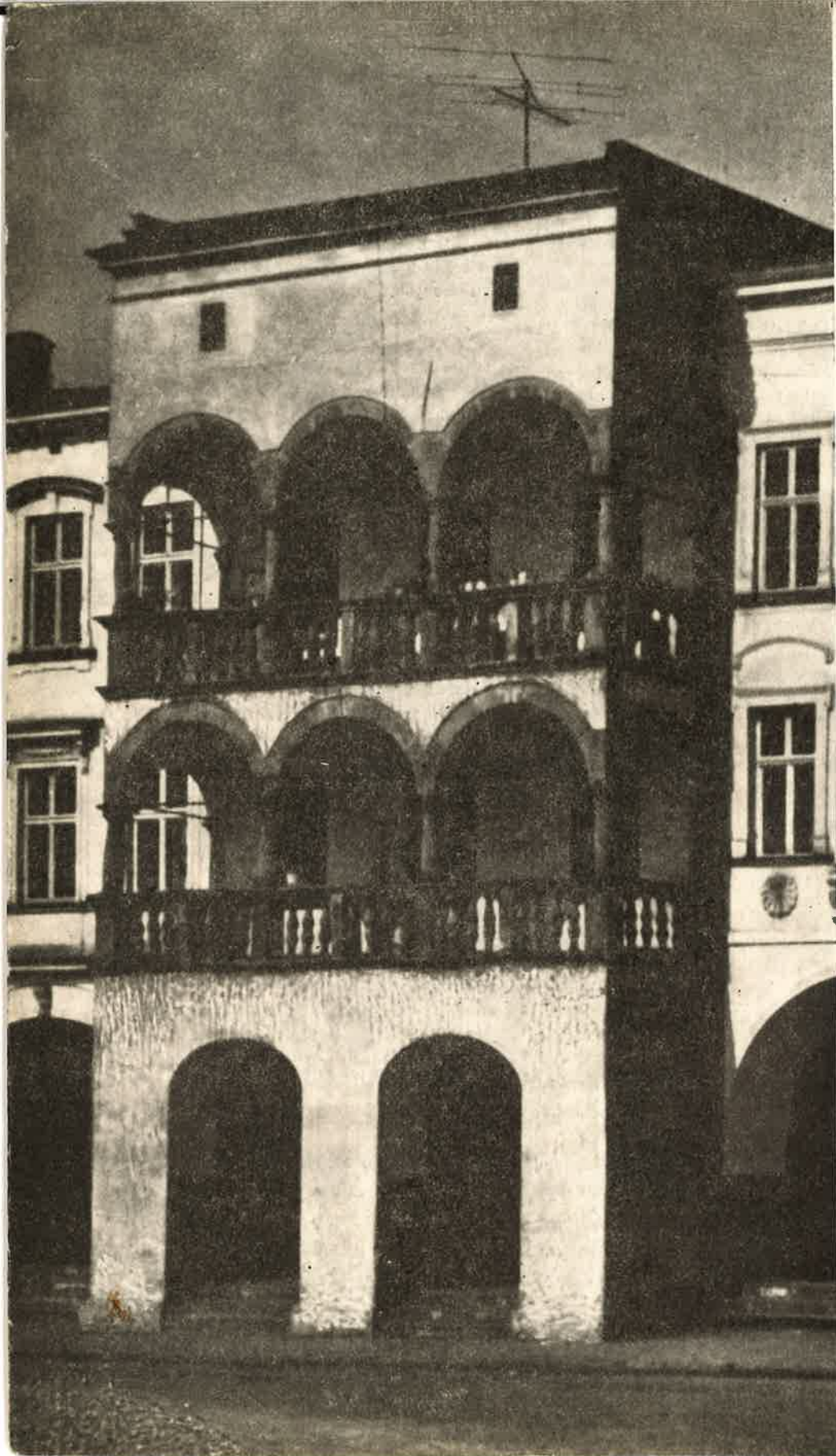
Cena 5,— Kčs.

3415 T - 04 - 71089

Plánek Nového Jičína. Schématický plán a stručný přehled informací o okresním městě Novém Jičíně připravil Vladimír David. Vyдалa okresní komise pro cestovní ruch v roce 1966 jako přílohu okresních novin Rozkvětu Novojičínska.

Schematický plánek vydaný s posledním číslem „Rozkvětu“ v r. 1966 vyplnil dlouho pocítovanou mezeru a přišel vhod novojičínské veřejnosti, která téměř od roku 1948 postrádala náskok přehledu ulic okresního města. Nový plánek v trojbarevném tisku sleduje především účely a potřebu turistiky, ale vhodně poslouží i potřebám místní orientace. Autor doplnil jej záslužně stručnými informacemi o okresním městě, do nichž shrnul heslovitě údaje o významných budovách i o objektech, důležitých pro turistický ruch. Plánek Nového Jičína zůstane jistě na delší dobu dobrou pomůckou pro poznání Nového Jičína těm, kteří do okresního města přijdou, i těm, kteří v něm žijí a chtějí se seznámit blíže s jeho uměleckými i historickými památkami.

Dr. M. B.

Svazek.

I

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK OKRESU

NOVÝ JIČÍN